

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

Българи

БРОЙ 3 | 2025

ЦЕНА – 30 Kč

Режисьорът Ивайло Пенчев

Якоб ван Бейлен и неговата уникална колекция

Невена Дишлиева-Кръстева

Блестящият архитект Никола Лазаров

Ярослав Вешин – сърце, отворено за България

Доброта като от чисто злато

 HILFIGER

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Познавате ли някой българин, който да притежава 1070 български килима? Аз лично познавам задочно такъв нидерландец – Якоб ван Бейлен. Той мечтае да създаде национален музей на българското килимарство. Представяме ви този необикновен човек, който живее в България и освен че колекционира килими, е съосновател на нидерландски хорове, изпълняващи българска музика.

В настоящия брой можете да прочетете и разговора с вече покойната преводачка Лоте Клайнер-Маркова. Тя споделя някои факти за своя нелек австрийско-холандско-български живот и за антисемитизма по време на Втората световна война.

Издателката и преводачка Невена Дишлиева-Кръстева посещава различни държави с „Куфарът на брат ми“. Невена винаги носи малък бележник, в който читателите пишат с какво свързват думата „дом“. И забележете, отговорите са подобни – домът е там, където ти е спокойно и се чувстваш добре в своята незащитеност.

За новия си филм „Рожден ден“, превърнал се в лебедовата песен на известния български актьор Васил Банов, разказва режисьорът Ивайло Пенчев. Както сам признава, той е сред режисьорите, които се опитват да поставят сериозни теми през чувството за хумор.

Разказваме ви за изложбата „Един колоритен чех в България“, посветена на майстора на битовата и баталната живопис, преподавател в Рисувалното училище и художник в Министерството на войната Ярослав Вешин. Тя беше организирана в София във връзка с годишната от рождението и смъртта на българския чех.

Срещаме ви и със забележителния архитект Никола Лазаров – визионера, който възприема архитектурата като душевно въздействие. Неговите сгради излъчват неповторима, затрогваща красота и сякаш ни шепнат крилатата фраза на Гьоте „архитектурата е застинала музика“.

В настоящия брой отразяваме и графичното биенале в Сеул, където голяма награда получи живеещата в Прага наша сънародничка Радослава Боор; ще се запознаете също така с танцовия състав на Българския културен клуб в Острава „Родолубки и приятели“. Представяме ви емоционални моменти от семинара за български народни танци в Бърно, организиран от сдружение „Пирин“, и от откриването на новата учебна година в БНУ „Възраждане“ в Прага. Няма как да не ви информираме за първата българска постановка на операта „Русалка“ от Антонин Дворжак, както и за пражкия концерт, включващ духовна музика на неговия ученик Добри Христов.

Приятно четене!

Мария Захариева

Килими от колекцията на Якоб ван Бейлен

Съдържание:

Българската общност 4 - 6

„Родолубки и приятели“ / Семинарът за български народни танци в Бърно привлече отново любителите на родния ни фолклор / В БНУ „Възраждане“ открихме новата учебна година

Култура и традиции 7- 22

Музиката между Изтока и Запада / Якоб ван Бейлен съхранява българските килими за поколенията / Радослава Боор е носител на наградата BIPV Award / Думите са моят дом / „Любовта е лудост“ / Режисьорът Ивайло Пенчев / „Русалка“ на Дворжак – за първи път в България / Международният ден на преводача / Лоте Клайнер-Маркова

Годишнини 23 - 25

Блестящият архитект Никола Лазаров

Българо-чешки връзки 26 - 27

Ярослав Вешин – сърце, отворено за България

Размисли и страсти 28 - 29

Доброта като чисто злато

Пътешествия 30 - 31

Замък като за снимка

Накратко 32

In Memoriam 33

В памет на Борис Бранков

„Родолюбки и приятели“

Скъпи читатели, за нас е удоволствие да споделим с вас информация за танцовата група „Родолюбки и приятели“, която получихме от Българския културен клуб в Острава. Радваме се, че в третия по големина град в Чехия е възобновена традицията членовете и приятелите на клуба да имат свой танцов състав и да се събират заедно, сплотени от любовта към българския фолклор. (б. ред.)

Как възникна танцовата група „Родолюбки“

„Родолюбки и приятели“

През април 2023 г. по идея на една от членките на Българския клуб в Острава започнахме да се събираме един път седмично да танцуваме и да се учим хорá от различни фолклорни области на България. В началото бяхме само шест жени и нарекохме танцовата група „Родолюбки“. Следващата година съставът се разрасна, включиха се и мъже. Тогава променихме групата на „Родолюбки и приятели“.

Първата идея за сценична изява се появи след покана от клуб „Сокол“ от Стара Бела за коледна среща, на която танцувахме и учихме жените от дружеството на наши хора. Участието

ни се прие много радушно и реших да ни поканят на празника „Дожинки“ през септември 2024 г., но събитието беше отменено заради наводненията. Затова излязохме на сцената в Стара Бела година по-късно. Междувременно танцувахме при събиранията на клуба по случай традиционни и национални празници като Бабинден, Баба Марта и Трети март, както и на всички неформални събирания и екскурзии. В нашите изяви започнаха да се включват и хора, които не са членове на клуба. Постепенно стаята, която ползвахме, ни стана тясна и от септември редовните ни събирания

са като кръжок към Центъра за свободно време – Дубина.

Така всички желаещи да играят български народни танци вече могат да вземат участие. Получихме покани да танцуваме на юбилеи, рождени дни, на сватба. Изпълненията ни често предизвикват сълзи от радост, а и за нас е удоволствие, но и голяма отговорност да представяме България на остревските сцени.

Често танцуваме в домове за възрастни хора и пред пенсионерски клубове. Разказваме на нашите зрители за България, запознаваме ги с българските традиции, обичаи и култура. Активно танцуващата родолюбка Мария Гешева уши носиите на групата. Получаваме финансовата подкрепа на клуба.

Някои от членове на групата посетиха пътуващия събор „На мегдана на другата България“ в Прага, Палма де Майорка и Лион. Вече трета поредна година посещаваме и семинара за български народни танци в Бърно, който организира сдружение „Пирин“. Всичко това ни мотивира много. Запознаваме се с българи от различни краища на света и имаме много нови приятели и идеи за бъдещо развитие.

д-р Мариана Шкорикова,
ръководител на фолклорната група

На празника „Дожинки“ в Стара Бела

Ние сме танцова група „Родолюбки и приятели“ към Българския културен клуб в град Острава и бихме искали да споделим с вас един прекрасен момент, който наскоро изживяхме в Стара Бела. Старото славянско селище от 13. век днес е градски район на Острава и се намира на 10 км от центъра на града.

Нашата малка танцова група бе поканена да вземе участие в празника „Дожинки“ на 20 септември. По стара

традиция се отбелязва прибирането на реколтата и края на жътвата. Празникът е свързан с равностметка на извършената работа, благославяне на реколтата и благодарност за богатия урожай.

Стара Бела е едно китно място, където хората се познават, живеят задружно, общуват помежду си и се веселят. Навсякъде цареше еуфория, добро настроение, имаше забавление за малки и големи.

Нашите танци бяха посрещнати топло и с въодушевление. За жителите и гостите на празника тази година ние бяхме различните, непознатите, тези, които пренесоха малка част от България на сцената. По стара българска традиция накрая поканихме всички желаещи да изиграят с нас едно право хоро. Много хора от публиката се отзоваха на поканата ни, хванаха се на хорото и ние се почувствахме като у дома си, в

България. Там, където хорото се вие и става все по-голямо и по-голямо, и където хората се включват, когато искат, и танцуват кой колкото може.

Усещането беше вълшебно! Всички почувстваха магията на нашето хоро, почувстваха как този танц сближава и сплотява.

Точно заради тази магия ние се събрахме и основахме фолклорна група преди две години, за да бъдем заедно, да танцуваме, да привлечем нови танцьори. Щастливи сме, че вече имаме няколко изяви, на които сме показали пъстротата на нашия фолклор – колко е красив, богат и разнообразен.

Мария Гешева

На сцената в Стара Бела

Снимки: инж. Дан Хруби

В БНУ „Възраждане“ открихме новата учебна година

Първият учебен ден в БНУ „Възраждане“

На 21 септември 2025 г. Домът на националните малцинства в Прага отново беше огласен от звънките гласчета на учениците от българското неделно училище „Възраждане“. И през тази година в училището ще се обучават ученици от първи до осми клас, както и децата от предучилищната група.

В голямата зала на Дома, тържествено украсена за празничния ден, се събраха родители, учители и ученици, за да поставят началото на новата учебна година. Тя бе тържествено открита от директорката на неделното училище г-жа Мария Захаријева. Поздрав към родителите и своите съученици отправиха и две ученички от трети клас – Каролина Енчева и Ивет Колева,

които рецитираха две от най-обичаните от много поколения българи детски стихотворения – „Родна реч“ на Ран Босилек и „Аз съм българче“ на Иван Вазов. Както всяка година, и тази първият учебен ден беше пълен с щастливи срещи, с много цветя и прегръдки, и разбира се – не липсваше и училищното звънче, чийто звън отбележи началото на новото и вълнуващо пътешествие по пътеката на знанието.

След откриването на учебната година учениците, заедно със своите учители, се отправиха към класните стаи за първите си учебни часове. Развълнуваните първокласници получиха първия си и най-важен учебник – букварчето, което седмица след седмица ще им разкрива чудния

свят на буквите. Останалите ученици пък въодушевено разказваха за летните си приключения и с любопитство и усмивка се включиха в първите уроци за тази учебна година, през която ще задълбочат знанията си по български език и литература, по история и география. Очакват ни също културни събития, работилнички и тържества, които са и своеобразни уроци по родолюбие.

В началото на учебната година училището получи изключително ценен подарък. Г-жа Ева Крачкова от Бургас ни изпрати фототипни издания на две много важни за българската история и култура книги – „История славяно-българска“ на Паисий Хилендарски и „Буквар с различни поучения“ на д-р Петър Берон, по-известен с името „Рибен буквар“. Благодарим от сърце за прекрасния жест и милите думи на г-жа Крачкова, която е разбрала за дейността на нашето училище от родителите на една от нашите ученички и ни пише, че е впечатлена от усилията, които училището полага „за да гори българското огънче в душите на децата“.

На учениците от БНУ „Възраждане“ пожелаваме успешна учебна година. Нека са здрави и любознателни, а неделното училище да е за тях малко островче на приятелството и българския дух.

Десислава Вилимовска

Снимка: БНУ „Възраждане“

Семинарът за български народни танци в Бърно привлече отново любителите на родния ни фолклор

Участващите състави за народни танци в залата на Културен дом „Рубин“

Семинарът за български народни танци се организира повече от 20 години от сдружение „Пирин“ в Бърно. И тази година той отново привлече любителите на родния ни фолклор в Културния дом „Рубин“ на 18 октомври.

Фолклорното събитие, включващо концерт и семинар, започна в сутрешните часове на деня с курс по български народни танци. Следваше представяне на България и на българ-

ските традиции, както и дегустация на български кулинарни специалитети и вина. Освен танцьорите и участниците имаше много гости от Острава, Оломоуц, Прага, Братислава, както и български студенти, които учат в Бърно по програмата „Еразъм“.

Вечерта се проведе традиционният галаконцерт, в който участваха състави за български народни танци и песни: „Китка“ от Виена, „Самодиви“ от Инсбрук, „Българи“ от Прага и „Кит-

ка“ от Бърно. За финал на концерта домакините от „Пирин“ бяха подготвили нов „Пролетен тракийски танц“, поставен от хореографите Милка и Богдан Димитрови.

Последвалата танцова забава продължи до ранните часове на следващия ден под съпровода на оркестър „T'Rakija“ от Будапеща, в който участват само унгарски музиканти, което е доказателство за уникалната и живителна енергия на нашия фолклор.

Семинарът, концертът и забавата, организирани от сдружение „Пирин“, са се утвърдили с годините като важно и престижно събитие в културния живот на българската общност в Бърно. (М.З.)

Ансамбъл „Пирин“

Тази година „Самодиви“ Инсбрук взехме участие в ежегодния концерт на ансамбъл „Пирин“ в Бърно. Някои от нас вече са били тук като гости, но усещането да сме сред участниците на сцената беше по-различно. Ние сме млад състав, имаме хореографии и сценични изяви от скоро, в началото на септември отбелязахме с празничен концерт втория си рожден ден. Въпреки това вече сме пътували доста, били сме и на големи сцени, включително на два събора „На мегдана на другата България“. Точно затова бяхме изключително приятно изненадани от непринудената атмосфера зад кулисите и по време на концерта.

Всички състави излязоха с желание и добро настроение да представят своите танци, без да се създава чувство на конкуренция и надпревара. Подкрепата на публиката, колегите и

домакините подсилиха нашата увереност, помогнаха на хореографиите ни да оживеят и стоплиха сърцата ни. Бърно ни посрещна не просто като гости, а като свои, и имаме възможността да се насладим на това чувство и след концерта, по време на хоротеката, която продължи до ранни зори. Надяваме се, че и ние сме оставили положителна следа в сърцата на всички, с които се срещнахме през тези два пълни с емоции дни. (Мария Групчева, „Самодиви“, Инсбрук)

Ансамбъл „Пирин“ от Бърно представи нов тракийски танц на есенния си семинар за български народни танци, който организира всяка година. Танцьорите домакини показаха майсторство и дух. Завладяха публиката и с бурни аплодисменти бяха

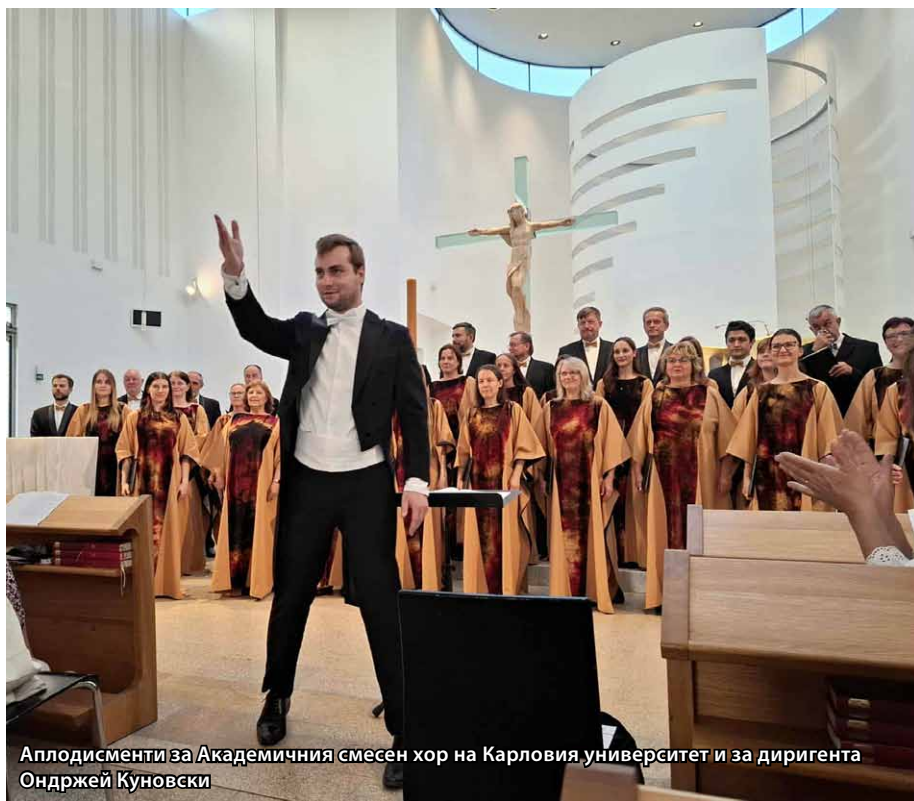
извадени на бис. За нас беше чест да присъстваме на дебюта на новия им танц. Изиграха го с чувство и хъс, а настроението от сцената се пренесе в цялата зала. Благодарим им много за поканата. Очакваме с нетърпение следващата година, защото на семинара в Бърно винаги ни е било много хубаво. (Милка и Богдан Димитрови – хореографи)

Една незабравима вечер, изпълнена с музика, песни и танци! Сърдечно благодарим на нашите приятели от Бърно, Прага и Инсбрук за страхотното настроение и споделените мигове.

Специална благодарност към ансамбъл „Пирин“ за поканата – беше истинско удоволствие да бъдем част от това събитие! До нови срещи! („Български ритми“, Виена)

Музиката между Изтока и Запада

На 18 юни 2025 г. в църквата „Христос Спасител“ в пражкия квартал „Барандов“ се проведе духовният концерт „Музиката между Изтока и Запада“ в рамките на вокалния цикъл „Музика и слово“. В него участваха Университетският художествен ансамбъл на Карловия университет в Прага (VUS UK) с диригент Ондржей Куновски и органистът Лукаш Дворжак. Събитието беше под егидата на българския посланик в Чехия Н. Пр. Данчо Мичев.

Аплодисменти за Академичния смесен хор на Карловия университет и за диригента Ондржей Куновски

Програмата включваше църковна музика на българския композитор и диригент Добри Христов (1875 – 1941) и органни творби на френския композитор и органист Морис Дюруфле (1902 – 1986).

Академичният смесен хор на Карловия университет под диригентството на Ондржей Куновски изпълни църковни песнопения от Добри Христов. Известният български композитор, диригент и теоретик е възпитаник на Пражката консерватория – учил е при Антонин Дворжак, Йозеф Сук и Витезслав Новак.

Добри Христов посвещава немалка част от творчеството си на църковната музика. Първите си опити в този жанр той прави още по времето, когато ръководи хора при катедралния храм „Св. Успение Богородично“ във Варна. От варненския му период са и някои композиции, които по-късно включва в своята известна „Литургия на св. Йоан Златоуст с допълнителни

песнопения“, издадена през 1925 г. Тя е написана по повод освещаването на храма „Св. Александър Невски“ и е изпълнена под диригентството на Добри Христов от хора на катедралния храм на 13 септември 1924 г. Златоустовата литургия е изградена върху старобългарски мотиви и е най-ярката литургична композиция в българската музика. Известно е, че Добри Христов е един от яростните защитници на самостоятелното българско пеене и т.нар. „българският роспев“ и е против псалтикийното източно църковно пеене, защото смята, че то е със силно гръцко влияние.

Университетският художествен ансамбъл на Карловия университет в Прага (VUS UK) е водещ чешки непрофесионален хор, съставен предимно от студенти. В него участват също така възпитаници и служители на Карловия университет и други университети в Прага. Основан е през 1948 г. и се счита за най-стария чешки академичен хор. Развива активна концертна дейност в Чехия и зад граница, има издадени няколко компактдиска. Хорът е член на Европейската федерация на младежките хорове. Негов главен хормайстор и художествен ръководител от 2024 г. е Ондржей Куновски.

В началото и в края на концерта в Прага прозвучаха части от неговата Златоустова литургия: „Слава отцу и сину“, „Иже Херувими“ и „Достойно ест“. Хорът на Карловия университет изпълни и известните църковни творби на композитора „Свете тихий“, „Тебе поем“, „Херувимска песен“.

Църковната музика на Добри Христов се редуваше с виртуозните творби за орган на Морис Дюруфле (1902 – 1986), който е възпитаник на Парижката консерватория. Негови преподаватели са известният френски композитор Пол Дюка и органистите Луи Верн и Шарл Турнемир. Дюруфле се смята за един от последните представители на великата френска органа школа. Работи като органист в парижката църква „Сент Етиен дю Мон“ и концертира в Европа и Северна Америка. Неговите органични композиции *Прелюд и Сикилиана от Сюита оп. 5* (1933) и *Хорални вариации на тема „Veni creator“* ор. 4 (1930) прозвучаха в изпълнение на младия чешки органист Лукаш Дворжак.

Концепцията на концерта „Музиката между Изтока и Запада“ е изключително интересна – чрез представяне и съпоставяне на акапелната вокална музика, характерна за източното православие, и френската органна музика да се изгради духовен мост между източноправославната традиция и духовната музика на Западна Европа. Два свята далечни като изразни средства, но близки със своите духовни послания.

Мария Захариева

Якоб ван Бейлен съхранява българските килими за поколенията

Изложба на български килими в Българския културен институт в Париж, лекция за българското килимарство в ЮНЕСКО, 965 килима на поляните на Каменното село на „Иглика Килим Фест“ – това са част от инициативите на холандеца Якоб ван Бейлен, който от 2011 г. живее първо в Котел, а след това във Велико Търново и има колекция от 1070 стари български килима.

Той е основател и председател на фондация „Български килим“, автор е и на книга за българската килимарска традиция. Мечтата му е в България да бъде създаден национален музей на българското килимарство, на който той да подари своята уникална колекция.

Математик и философ по професия, издател, но и хореограф и съосновател на нидерландски хорове, които изпълняват българска музика.

Даниела Горчева разговаря с пазителя на българските килими и ценител на българския фолклор и традиции (б. ред).

Якоб ван Бейлен представя своята колекция от български килими в Хан „Хаджи Николи“ във Велико Търново

Изложба на колекцията от български килими на Якоб ван Бейлен в Българския културен институт в Париж

Кога започна да събираш български килими?

Започнах през лятото на 2004 г., когато купих стара дървена къща от 1848 г. в град Котел – един от двата най-известни центъра на килимарството в България. Говорим за гладко тъкани, двулицеви килими – еднакви и от двете страни.

Какво те подтикна към тази идея?

Къщата ми беше съседен имот на постоянната експозиция на котленски килими – Галатанското училище, а само на 120 метра се намираше кооперацията ТПК „Котленски край“, където последните четирима майстори още тъчаха.

Домът ми беше голям – с осем стаи и три коридора, и реших да следвам местния обичай – навсякъде да има красив котленски килим.

Когато местните хора разбраха, започнаха да ми предлагат своите килими – почти всяко семейство имаше запазени стари килими, а младите не ги използваша и не се интересуваха от тях.

А и Котел тогава беше най-бедната община в страната, така че парите им бяха нужни и им идваха навреме. След няколко години вече имах около петдесет килима.

Но истински колекционер станах едва през 2013 г., когато открих стара научна литература по темата – от 60-те и от 70-те години на миналия век, издадена от Българската академия на науките.

С какво българските килими се отличават от османските?

Не е лесно да се отговори на този въпрос, защото дори не може просто ей така да се каже „български килими“.

Трябва да различаваме западнобългарската и източнобългарската традиция. Чипровските и пиротските килими са били предназначени за пазара, най-вече османския, докато котленските – за лична употреба в чорбаджийските къщи.

И двете школи имат източни корени, но успешно са ги превърнали в нещо свое, българско.

Колекционерите разпознават тези килими от пръв поглед. След 1900 г. обаче в България започват да се копират модели и от Виена, Италия, Иран и Кавказ.

Кои са любимите ти килими?

Често ми задават този въпрос. Аз отговарям: „Какво би казал един родител, ако го попитате кое е любимото му дете?“

Моята колекция се фокусира върху четири групи:

- * най-старите чипровски килими (XVII – XIX век), уникални и тъкани без предварителен картон;
- * ранни пиротски (1820 – 1880) и редки самоковски (1857 – 1900);
- * старокотленски (1800 – 1920), особено датираните и подписаните;
- * т.нар. манастирски килими от Лудогорието (1850 –

1925) – почти непознати в България, но високо ценени в чужбина заради силната графика.

Стремя се към пълна и представителна колекция, така че имам и образци, които не са лично по вкуса ми. Бих искал да добавя още от Самоков, Габрово и Велико Търново.

Кога за първи път посети България?

През 1967 г., като млад студент на автостоп към Индия. България ме впечатли толкова силно, че изоставих Индия и се потопих в живота тук.

До 1985 г. прекарвах ваканциите си в страната, от 1975 г. имам и български приятели, с които още сме близки.

Посетих България през 1993 г. с един холандски хор, а четири години по-късно дойдох отново, за да подкрепя приятели по време на протестите срещу Жан Виденов.

Къщата си в Котел купих през 2004 г., а културно-туристически бизнес започнах да развивам три години по-късно. Окончателно се преместих да живея в България през 2011 г.

Познаваме се още от 90-те, когато живееше в Нидерландия и заедно с Галина Дурмушлийска основате хор „Чубрица“.

Освен на хор „Чубрица“ (който миналата година навърши 25 години), бях съосновател и на проектния хор „femail@stage“, занимаващ се само с българско хорово пеене. Проектът завърши с емоционално турне в България и издаване на CD „Sreshta – The Meeting“.

Като продуцент чрез фондация „Etnic“ работих с два оркестъра с български певци: DesislavaBand с Десислава Георгиева (сега Димчева) и оркестър „Късмет“ с Галина Дурмушлийска.

Освен това дълги години съм бил танцов ръководител и хореограф в различни групи – „Теу“ (Гронинген), ансамбъл „Пирин“ за трите северни провинции, „Поп Маринко“ от Зютфен, „Рада“ от Раалте, за кратко и „Hupsakee“ от Амстердам. Дори година и половина съм следвал в Ротердамската танцова академия (днешния Codarts). Българският фолклор заема особено място във всички тези дейности.

Холандецът изнася лекция за българските килими на конференцията в ЮНЕСКО, юни 2024 г.

На вернисажа в Париж, 2024 г.

Какво е уникалното във фолклора ни и защо е обичан в Нидерландия?

Българският фолклор ме привлича с неравноделните тактове и уникалните ладове. Както и килимите, той е симбиоза между Изтока и Запада – нещо напълно естествено за тази географска зона, но със своя собствена сила и самобитност.

В Нидерландия хората са любопитни към чуждата култура – пеят фадо, танцуват аржентинско танго, испанско фламенко или унгарски чардаш, празнуват карибски карнавал, африкански фестивали и т.н.

Не е само българският фолклор, но именно той е сред най-предпочитаните в танцовите групи.

Какво е по-трудно – да вдъхновиш холандците да пеят български песни или българите да оценят наследството си?

По-трудно е второто. Холандците обичат да откриват нови култури.

Когато правихме прослушвания за българските хорове, някои кандидати казваха: „Веднъж ходих на концерт на *Les Mystère des Voix Bulgares* (Мистерията на българските гласове) в Концертгебау и си казах – и аз искам това!“.

Българите често започват да ценят своето едва когато видят, че то е признато в чужбина – така стана и с килимите, особено след моята изложба в Париж и лекциите ми пред ЮНЕСКО.

Защо предпочете да живееш в България, а не в така добре уредената Нидерландия?

Животът е смесица от ред и хаос, от разум и емоция.

Какво липсва, за да стане България правова демокрация?

Много неща липсват. Българите са горд народ, но вековната борба за оцеляване е оставила дълбоки белези. А тяхното преодоляване изисква време.

Международни изследвания показват, че българите се възприемат като един от най-нещастните народи, докато Нидерландия, редом със скандинавските страни, неизменно е сред най-щастливите общества.

Като своеобразна компенсация българите се вкопчват в традициите си. Това се вижда в огромната и все още

Якоб ван Бейлен получава служебна значка като общински съветник във Велико Търново

растваща популярност през последните два десетилетия на „клубовете за хоро“, на съборите и на народните носии. Но този естествен интерес към забравените традиции често се използва от съмнителни партии като „Възраждане“, „Величие“ и „Меч“.

На шега понякога наричам себе си „зеленото Възраждане“ (вместо черно) – проевропейски, не ксенофобски, с грижа за околната среда, но и с желание да се съхранят хубавите български традиции и доброто от миналото. Не с лозунга „България над всичко“, а с визия за България като равноправен партньор, със своя неповторима идентичност в общия европейски дом.

Как могат хората да помогнат на твоята благородна мисия да върнеш още повече стари български килими у дома?

В началото на юни тази година официално учредихме Фондация „Български килим“. Имам честта да бъда неин председател, а в управителния съвет влязоха изявени експерти от двете най-значими килимарски школи – Чипровци и Котел. Във Фондацията имаме и юрист, счетоводител, в нея членуват и други съмишленици.

Най-близката ни цел е създаването на национален музей на килима – място, където това уникално културно наследство да бъде съхранено и представено. В момента водим разговори по този въпрос с две общини и с Ми-

нистерството на културата.

Съвсем наскоро започнахме и кампания за набиране на средства под мотото „Върнете ги у дома“.

Част от моята колекция дарих на Фондацията при учредяването. През последните години придобих няколко стари и изключително ценни български килима от гледна точка на културното наследство, които бяха продадени на колекционери на килимарски търгове или чрез специализирани търговци. Много от тези колекционери сега са над 80-годишни и по здравословни или други причини трябва да се разделят с колекциите си.

Бих искал да върна ценните екземпляри в България и да ги добавя към националната колекция от килими, която ще бъде собственост на Фондацията.

Призовавам всеки, който подкрепя тази идея и има желание и възможност, да направи дарение или завещание по сметката на Фондация „Български килим“, банкова сметка: BG98UBBS80021080980850, с основание „Фонд килими“.

Редовно ще бъдат публикувани резултатите от събраните дарения на моята страница и на страницата на Фондацията.

Фондация „Български килим“, ЕИК 208395747, е основана в обществена полза и това дава основание получените дарения да бъдат признати като данъчни облекчения.

Даниела Горчева

Врещман на ръченицата на Еньовден

Якоб ван Бейлен (Яп ван Белен) е роден през 1948 г. в Нидерландия. Завършва авиационна електроника в Хага, математика и философия (със специалност „Логика“) в Университета в Гронинген, а по-късно – и данъчно консултиране.

В професионалната си кариера заема ръководни позиции в издателския сектор – Kluwer, Samsom и SDU Publishers, където работи в областта на системния анализ, електронното публикуване и управлението на проекти.

Освен това е дългогодишен изпълнител на българска народна музика и танци, хореограф в три танцови състава и основател на нидерландски хорове, които изпълняват български фолклор.

От 2008 г. живее в България, където открива красотата на старите български килими, а този интерес постепенно се превръща в истинска мисия – да върне старите български килими в родината им и да им осигури достоен музей. Така съчетава любовта си към традиционното изкуство с колекционерството.

Днес Якоб ван Бейлен е основател и председател на Фондация „Български килим“ и признат международен колекционер на български килими, автор на една книга и научни публикации за българската килимарска традиция.

Организиран е редица изложби в България и чужбина, публикувал е книги и научни статии и е участвал като лектор в престижни конференции и културни форуми, включително в ЮНЕСКО.

За своята дейност Яп ван Белен е удостоен с отличие от Министерството на културата на Република България за значим принос към съхранението на българската културна идентичност и за насърчаване на межкултурния диалог.

Радослава Боор е носител на наградата BIPB Award

На 13 септември 2025 г. в галерията Ahjung на университета Индук в Сеул беше открито третото издание на Международното биенале за плакатно изкуство – B.I. International Poster Art Biennale (BIPB). Биеналето е сред най-големите международни събития, посветени на графичното изкуство. На него живеещата в Прага българка Радослава Боор беше удостоена с наградата BIPB Award, която получи за серията от плакати „Ние сме Земята“/We Are Earth. В откриването на културното събитие взе участие и българският посланик в Южна Корея Петър Крайчев.

Радослава Боор с професор Бюйон Ил Сун – президент на Биеналето на плаката в Сеул

Радослава след специалната лекция, която изнася в университета Индук в Сеул

Според организаторите биеналето се утвърждава като платформа, в която плакатното изкуство излиза отвъд рекламата и се превръща в начин за културно общуване и социални послания.

Награденият проект на Радослава Боор „Ние сме Земята“ първоначално възниква като спонтанен протест след опустошителните пожари в горите на Амазония през 2019 г. Радослава казва, че тогава е изрисувала първо себе си, а после започва да рисува

върху лицата на различни хора и всяко лице сякаш се превръща в образ на някоя от екологичните заплахи. Проектът синтезира плакат, бодиарт и фотография и чрез силно въздействащи послания цели да провокира зрителите да се замислят над пагубните човешки действия върху природата.

След откриването на биеналето в Сеул Радослава Боор изнася специална лекция, провежда и уъркшоп със студенти в университета Индук и има две лекции в университетите в Индук

и Намсеул.

Радослава Боор сподели пред БНР, че известният пражки театър „Divadlo rod Palmovkou“ в Прага ѝ предлага да осъществи проекта „Ние сме Земята“ с цялата театрална трупa. Престои ѝ сложната задача да изрисува всички актьори, които после ще бъдат заснети, след което ще бъде открита изложба по случай Деня на Земята – 22 април 2026 г.

Мария Захариева

Радослава Боор е родена в София в семейството на художници. Завършила е Националната художествена академия, където специализира графичен дизайн, илюстрация и печатни техники. Повече от две десетилетия работи в областта на плаката, графичния дизайн, рекламния дизайн, логото и корпоративния дизайн.

Тя е художник на плакати и графичен дизайнер в Националната опера и балет в София, Държавна опера Варна и в редица драматични театри в България. Понастоящем живее в Прага.

Радослава Боор е съосновател на Studio Slava и на рекламната агенция

„Addict“ в Прага, активно участва и като куратор в международни артпроекти.

Плакатите ѝ се фокусират върху социални теми, правата на човека и екологията,

Съосновател е на кураторския проект за плакатно изкуство „ARTtention!“ Прага, 2023 г.; куратор е на Международната изложба на плакати „Правата на жените“, 2024 г. Автор и художник е на проекта за екологично изкуство „We are the Earth“, 2019 г.

През 2024 г. Радослава Боор получава златен приз за плаката си „The

Burning Planet“ в рамките на проекта „We Are Earth“, както и наградата „Best Poster Award“ във Ванкувър за плаката „The Gallows“, посветен на движението „Women, Life, Freedom“. Същата година нейни творби получават златна и сребърна награда на международния конкурс „Poster Stars“ в Ню Джърси.

Участвала е в международни изложби на плакати в редица страни: САЩ, Украйна, Перу, Мексико, Южна Корея, Финландия, Франция, Швейцария, Унгария, Белгия, Чехия, Иран, Армения, България, Турция, Португалия и др.

Думите са моят дом

Невена Дишлиева-Кръстева е основен двигател и създател на едно от младите издателства на българския пазар – ICU – „Издателството, което те вижда“.

С нея и със сборника „Куфарът на брат ми“ се срещнахме в средата на април в Дома на националните малцинства в Прага, за да разменим истории и спомени, мисли и състояния, провокирани от едно явление, част от което малко или много сме и самите ние – емиграцията.

Повод за тази вълнуваща среща бе сборникът с разкази „Куфарът на брат ми“ (издателство ICU) – една книга за емиграцията на тялото и емиграцията на душата, за паспортите и границите, за избора да заминеш, за надеждите и реалността, за миналото, което оставяме след себе си зад граница и което често се завръща чрез носталгия и болезнена липса, когато сме далеч от близките си.

За сборника „Куфарът на брат ми“, за издателството, за книгите, за предизвикателството да бъдеш издател в България, за трудностите да работиш с текст, за избора да създаваш мостове между писател и читатели и за препятствията, свързани с този избор, си говорим с Невена Дишлиева-Кръстева.

е спокойно и да се чувстваш добре в своята незащитеност. Независимо с какви думи са формулирани тези отговори.

Защо ICU? Разкажи ни малко повече за името на „издателството, което те вижда“. Откъде идва името, как се роди идеята да създадеш издателство?

ICU е I See You. Виждам те. Това е сърцевината. Да погледнеш някого с уважение, с внимание, с грижа. Искан книгите, които издавам, да бъдат протегната ръка. Да носят уют у читателя, усещане, че не е сам. Самият израз ми прозвуча като нещо важно и мое, докато гледах „Аватар“. Иначе, ICU е и Intensive Care Unit – така че го има и онзи пласт на спешна помощ за душата.

Как се роди идеята за сборника „Куфарът на брат ми“?

От разговори. Основно с брат ми Герасим Дишлиев и с приятели. От онова натрупване, което седи в тъглата на ума ти и тихо настоява да бъде облечено в думи. Думата път ме вълнува открай време – както в буквалния ѝ, така и в метафоричния ѝ смисъл. Миграцията – доброволна или принудителна – ни белязва. Искан да чуя различните ѝ гласове. Да ги събера, да ги съпоставя, да ги оставя да си говорят.

А как подбра историите, които да включиш в него?

По интуиция – може би звучи несериозно, но интуицията е обичайният ми коректив. Повечето автори са ми приятели, чието отсъствие ме е белязало по един или друг начин, няколко други открих покрай тази книга.

Събирах парченца, докато не усетих, че пъзелът е цял. Важното беше не просто темата, а начинът, по който се разказва. Усещането за нещо общо, не просто разпилени истории. И да има литература, не само личен спомен. Да има рана и дума за нея.

Куфарът обикаля вече повече от десет години по света и у нас. На представянията, които правите с него, пускате сред публиката малък бележник, в който всеки може да напише какво е за него „дом“. Кои са най-интересните определения, които сте намирали в бележника?

Нямам любимо и всички са ми любими. Любими са ми самите тефтери, които събирам и понякога просто си разлиствам. Всеки път се удивлявам колко си приличаме. Където и да задам въпроса, в своята същност отговорите се свеждат до това да ти

Как от читател един човек минава от другата страна и става издател на литература? Какво го мотивира да направи тази крачка?

Може би любовта към книгите те тласка натам. Десетина и повече години, преди да ми хрумне да се заема с нещо подобно, бях преводач на художествена литература на свободна практика, няколко години прекарах и като щатен редактор в издателство. С времето започвах да виждаш как нещо, което обичаш, може да се случи по-добре. Започвах да си мечтаеш да дадеш глас на истории, които имат значение за теб, а в компанията, в която работиш, се оказва, че има други идеи за стойност в литературата, други книги. При мен имаше и тласък отвътре – усещането, че ако не направя тази крачка, ще предам себе си. Понякога съм доста импулсивна –

изобщо нямах идея какво ме чака.

Вече над 10 години си двигател на издателство ICU. Какъв съвет би дала десет години по-късно Невена Дишлиева сега (2025) на Невена Дишлиева тогава (2015)?

Не се отказвай дори когато те върхлети усещането, че си сама в буря. Има едни срещи, които никога нямаше да се случат, ако го нямаше ICU. Срещи и с книги, и с хора. Не си представям живота си днес без тях. Също – пази радостта от всяка мъничка стъпка по пътя. И не забравяй, че никоя страница не се пише напразно.

Моят скромнен опит в сферата, в която работя, е, че работата, която вършиш със сърце и любов те събира със себеподобни и необяснимо (почти магично) проправя пътеки към хора със сходен вътрешен ритъм. Споделяш ли подобен опит?

Абсолютно, чудесно го формулира. Много от най-важните хора в живота си срещнах благодарение на книгите, много приятели и хора със сходна чувствителност. Те като че ли сами си намират пътя – и книгите, и хората. ICU е събрало около себе си истинска общност – читатели, автори, преводачи, които се разпознават помежду си дори без думи. Много ми е мило, когато някой от тези приятели читатели ми разкаже историята за първата си среща с наша книга. Като например твоята история, която за пръв път чух при гостуването ни в Прага през пролетта тази година, на събитието за десетгодишнината от издаването на „Куфарът на брат ми“.

Ако преди 20 години някой ти бе казал, че ще създадеш и развиеш собствено издателство, което ще се превърне в разпознаваем бранд за чувствителни разказвачи и чувствителни читатели, щеше ли да му повярваш?

Благодаря за високата оценка – това за бранда, имам предвид. Не знам доколко е разпознаваем... може би за една мъничка група от хора. Но да... сигурно бих си помислила: „Каква красива илюзия“. От друга страна, може би дълбоко в себе си щях да знам. Винаги съм знаела, че думите са моят дом и винаги съм вярвала, че ако нещо е важно, ама на живот и смърт

важно за мен, няма как да не е важно за още някой, някъде. Въпросът е как да се намерим. Мисля, че издателството помага.

Кои са трите най-важни неща за „раждането“ на една книга?

История, която има защо да бъде разказана. Глас, който може да я изнесе. И пространство – вътрешно и външно – в което да отекне.

Имаш ли любим(и) цитат(и)?

Толкова са много, че вече са се слели с мисленето ми и са си мои. Всъщност, няма нито една случайна книга в каталога на ICU и това може да звучи нахакано, но тези книги си ги разпознавам на клетъчно ниво, някои от тях съм ги чела по толкова много пъти, че ги знам почти наизуст. Сред любимите ми цитати със сигурност е „Онова, което вътре в нас е слабо, ни дава сила“ – думи на доктор Семпервайс от „Емпузион“ на Олга Токарчук. По-нататък монологът продължава така: „Най-лошото, което може да се случи, е човек да се почувства веднъж завинаги остойностен и, така да река, пълноценен. Това ни принуждава да ставаме дословни и да спираме в движение, в което в крайна сметка се съдържа всяко омаловажаване. Когато човек реши, че е станал идеален и осъществен, трябва да се самоубие“. Този роман, между другото, е изключително преводаческо постижение на Крум Крумов. Като цяло, книгите на Олга ме изразяват толкова дълбинно, личните ми екземпляри от тях са целите изподраскани, изподчертани.

Много ми е любима и най-новата книга в каталога на ICU – „Анима“ от Капка Касабова. Там има едно кратко, но убийствено изречение: „Обичта е нещо различно от нуждата. По-висше“.

Книгите на ICU са книги за...

... онези, които не се страхуват от дълбокото на човешката душа.

Имаш ли курioзна случка или ситуация, свързана с издателската ти дейност (книга, автор или читател), която ще помниш дълго?

Има много забавни истории около панаирите на книгата – запомнящи се срещи, истории или просто реплики. Като например онази жена, която ме

попита... търся една книга на Токарчук... как беше... нещо като „Еспумизан“.

Представяват ли книгите на едно издателство вид социална мрежа и какви хора събират книгите на ICU (по твои наблюдения)?

Определено. Само че тук „мрежата“ е тиха. Читателите ни често се чувстват самотни в усещанията си, но през книгите откриват себеподобни. Сензитивни, мислещи, търсещи. Неведнъж след премиера или събитие са ми казвали: „Чувствам се по-малко сам“. Това значи всичко.

Сякаш хората напоследък четат по-малко на хартия и прекарват повече време пред екран (но дали четат всъщност)? Какви предизвикателства поставя това пред един издател?

Най-голямото предизвикателство е да задържиш вниманието. Книгите изискват друг ритъм – бавен, съсредоточен, дишащ. За нас предизвикателството е да покажем, че това темпо не е излишен лукс, а жизнена необходимост. Бих препоръчала книга като „Анима“ – споменавам я за втори път. Тя може да преобърне цял един живот.

В онлайн среда на бързооборотна консумация на видео послания, канали, базирани върху брой лайкове и превеса на кратки текстови послания, продължават ли хората да четат книги? Виждаш ли промени в обществото на четящите? Какви са те?

Продължават. И може би дори повече от преди – онези, които четат, го правят съзнателно, с жажда. Общността става по-сплотена, по-изискваща. Не просто читатели, а съучастници в процеса. Това променя и нас, издателите – вдига летвата, но и дава смисъл.

Има ли въпрос, който би искала да ти задам?

Може би: „Хрумвало ли ти е да се откажеш?“

Отговорът: Много ясно, по пет пъти на година. Само че думите са голяма сила. Както и хората, които ги обитават.

Петя Константинова

„Любовта е лудост“

Лятото е време за фестивали. И отново, за тридесет и трети път „Любовта е лудост“ се възцари във Варна. Пристигнаха актьори и режисьори да представят новите си филм, както и международно жури в състав: Радослав Пивоварски (режисьор и сценарист от Полша), Николай Богомилов (български кинорежисьор, сценарист и продуцент) и грузинският режисьор Леван Козуашвили.

Голямата награда „Златна Афродита“ спечели немският филм „Любовницата на Кандински“ с режисьор Маркус Розенмюлер – за силната драматургия и богатия визуален разказ.

За наша радост Специалната награда беше присъдена на българския филм „Диви ягоди“ с режисьор Татяна Пандурска. Наградата на Съюза на филмовите дейци е за „Това, което искахме да сме“ (Аржентина, Франция) с режисьор Алехандро Агрести. Младежкото жури награди френския „Семейство Льороа“ с режисьор и сценарист Флоран Бернар. Награда за мъжка роля – за Жерар Дармон във френския „За танго са нужни двама“ на Жан-Пиер Америк. Наградата за женска роля е за Малена Алтерио от испанския филм „По време на терапия“.

Тази година българските филми са само два – награденият „Диви ягоди“ и „Рожден ден“ с режисьор Ивайло Пенчев. Повече нови български филми – само след няколко дни на „Златна роза“. Както често става, мнението на публиката се различава от това на журито, затова на някои фестивали е предвидена и Награда на публиката. В „Любовта е лудост“ няма такава, но ако имаше, със сигурност щеше да отиде при „Рожден ден“ – толкова много аплодисменти съпроводиха края на филма. Тази кинотворба се оказа и лебедовата песен на нашия обичан актьор Васил Банов, светла му памет. Другите изпълнители са: Меглена Караламбова, Стефан Денолюбов, Свежен Младенов, Станимир Гъмов и Филип Аврамов. Сценарият е писан в тандем от Божан Петров и Ивайло Пенчев. Тъй като аз обичам филми за зрителите, срещам ви с Ивайло Пенчев.

Ивайло Пенчев: Много по-лесно е да разплачеш зрителя, отколкото да го разсмееш

Режисьорът Ивайло Пенчев

Вие казвате, че комерсиалното кино не означава непременно нещо лошо. Вие стремите ли се към комерсиалност?

Аз се стремя да правя смислено кино. Да, наистина, комерсиално не означава лошо. Комерсиално означава да го гледат и критиката, и зрителите – тогава е добро. Считам, че ние сме длъжници на българския зрител, защото филмите, които правим, ги правим с платените от хората данъци и трябва да имаме отговорност към зрителите – те като влязат в киносалона, да разберат защо плащат.

Комедията е най-трудният жанр. В какво се крие тайната на Вашия успех в този жанр? Как намирате баланса между смях и сълзи?

Комедията е наистина най-тежкият, най-сложният жанр,

защото много по-лесно е да разплачеш зрителя, отколкото да го разсмееш. Смесената комедия за мен не е: „Ха-ха-ха, скъсах си панталона, паднах!“ – това е т. нар. клоунада. Винаги в моите филми се опитвам първо да разкажа една история, защото киното е разказ и се опитвам да поставя сериозни теми през чувството за хумор. Така че проблемите на обществото винаги са засегнати в моите филми под една или друга форма. Всичко това е пречупено през хумора – така че хем да достигне до зрителя, хем да не го натоварва излишно с допълнителна драма и с тежки моменти. Защото в нашето ежедневие, както знаете, всеки има проблеми и ако в кинозалата аз допълнително го натоваря с още драма – кому е нужно?

Съгласен ли сте, че в последно време българите все повече искат да гледат българско кино? Наблюдаваме ли възраждане на родното кино?

За радост – да, искат да гледат все повече български филми. Лошото е, когато се редуват добър филм с много тежка драма – т. нар. „фестивален“, който ги отблъсква. Смятам, че всеки един от колегите и от нас трябва да има отношение към зрителя и да се опитва да разкаже история, защото има много български филми, в които няма история, няма разказ.

Вие си имате любими актьори, които участват във всичките Ви филми. В „Рожден ден“ се радваме на уникален в историята на българското кино дует – Васил Банов и Меглена Караламбова. На какво се дължи доверието Ви в тях? Как избирате актьорския състав?

Работен момент от „Рожден ден“

Филмът е лебедовата песен на актьора Васил Банов

Винаги съм казвал, че българските актьори са изключително талантиливи, с огромен потенциал. Работа с постоянни актьори, защото: първо, ги познавам отблизо и второ – опитвам се да ги провокирам да направят нещо различно. Васил Банов във всичките ми филми е изключително различен и в „Рожден ден“ той прави нещо зашеметяващо, нещо, което през цялата си дълга кариера не е снимал. Ролята е писана за него. Той страшно хареса сценария. Тъжно ми е, че не можа да види филма. Васил казваше, че това ще бъде последният му филм, лебедовата му песен. Дълбоки роли направиха и Меглена Караламбова, и Станимир Гъмов, Стефан Денолюбов, Свежен Младенов, Китодар Тодоров, Филип Аврамов – въобще, цяла плеяда български актьори. Опитвам се да им възложа нови и нови различни задачи, независимо че съм ги снимал в предишни филми.

Кое Ви помогна да уплътните драматично характерите и да изведете с езика на киното хуманните послания на сюжета?

Това е въпрос на сценарий, на драматургия, който е заложен от самото начало, още с Божан Петров (светла му памет!), с когото съм работил по всичките си филми. Ние спорим, говорим, провокираме се, караме се понякога, за да изведем точно тези социални елементи и сатира. Този сценарий се изля на един дъх.

Къде видяхте професионално предизвикателство?

Винаги съм се отнасял с уважение към публиката, винаги съм искал филма, който снимам, да достигне до зрителя и на финала хората да излязат с усмивка. А в много от случаите излизат и с кърпичка – в някои моменти им потича сълза, в следващия момент избухват в смях. Това е най-прекрасното усещане.

Труден ли сте за работа на снимачната площадка?

Мисля, че не съм труден. Много съм взискателен, дълго се подготвям за снимките и знам точно какво искам да постигна във всяка сцена. Актьорите не импровизираха, аз съм стриктен към текста. Ако по време на снимки екипът се забавлява и се залива от смях, а после в залата не можеш и да се усмихнеш – по-добре да не се смеят. Мисля, че съм спокоен.

Кой проблем от съвремението според Вас е най-тревожен? А в изкуството?

В изкуството най-тревожен е моментът, в който влизаш в салона и има двама души. И единият от тях си тръгва преди края на филма. А в живота – политиците, които ни управляват, тези, които negliжират собствения си народ и които нямат никакво отношение към хората, а гонят единствено и само собствения си финансов интерес.

Труден ли е диалогът Ви с критиката? Оценява ли тя Вашия екранен свят?

Критиката оценява, според мен, всичките ми филми, даже сега за „Рожден ден“ не очаквах толкова ласкателни думи. Наистина съм много щастлив, защото вероятно съм постигнал това, което съм целял.

Еднакво ли обичате досегашните си кинотворби?

Да, всичките си филми ги обичам, те са различни, с различни послания. Да, харесвам ги.

„Внимавайте спрямо всички бандити“ – това ли е посланието Ви към публиката? Затворниците ни стават симпатични – това ли е идеята?

Идеята е, че доброто винаги побеждава. Идеята е, че дори един затворник, който целия си живот е изкарал в затвора, може да се промени. Когато има кауза за добро, за която да се бори, човек може да се промени. Това е смисълът на филма. И можем да си търсим отговор – престъпление ли е, когато се бориш за човешки живот, или не е.

Каква е тайната на огромното Ви желание да снимате непрекъснато?

Обичам да забавлявам хората. Обичам да виждам усмивки. Дори като вляза в ресторант и сервитьорът ме гледа накриво, защото е работил десет часа и е уморен, първото нещо, което му казвам, е: „Усмихни се, след това ми вземи поръчката“.

Наталия Бояджиева

Ивайло Пенчев е роден през 1960 г. в София. През 1982 г. завършва операторско майсторство във ВГИК – Москва. Работи като продуцент, режисьор, сценарист и оператор. Печелил е множество награди от български и международни фестивали. Най-известните му филми са: „Корави старчета“ (2011), „Летовници“ (2016), „Като за последно“ (2021) и „Чичо Коледа“ (2021).

„Русалка“ на Дворжак – за първи път в България

Българската публика имаше привилегията да се наслади на операта „Русалка“ от класика на чешката музика Антонин Дворжак по време на „Опера в Летния театър“ на 20 август във Варна. Това е първата постановка в България на известната в целия свят опера на Дворжак. Публиката я посрещна с бурен възторг и нестихващи аплодисменти.

В основата на оперното либрето е романтичната митология и легендите за водни духове и морски нимфи – красиви, загадъчни, фатални. Чешкият поет и драматург Ярослав Квапил написва либретото, вдъхновен от вълшебните приказки на Карел Яромир Ербен и Божена Немцова. От приказката „Малката русалка“ на Андерсен той заимства мотива за любовта на русалката към принца, както и нейната същност на магическо създание. Вълшебната история за невъзможната любов на малката водна фея инспирира Дворжак да създаде силно емоционална музика, която пленява със своето мелодично богатство, което черпи от чешкия фолклор, и с майсторската си оркестрация, пресъздаваща вълшебни картини.

Самият Дворжак определя операта си като „лирична приказка за трагедията на влюбената в човешко същество русалка“; тя е типичен пример за късния романтизъм, който утвърждава силните емоции и се вдъхновява от природата и народното творчество. Премиерата на операта е на 31 март 1901 г. в Националния театър в Прага.

Михаела Берова – Магьосницата и Красимира Стоянова – Русалка

Красимира Стоянова и Жерар Шнайдер (Принцът)

Една магична „Русалка“

На пресконференцията по повод българската премиера Даниела Димова – директор на ТМПЦ (Театрално-музикален продуцентски център) Варна сподели, че великият чешки композитор Антонин Дворжак е създал великолепната оперна творба „Русалка“ през 1900 г. „Ние имаме удоволствието да видим сценичната ѝ реализация за първи път у нас по време на 78-я сезон на Варненската опера – при това с най-добрата Русалка на нашето време. Красимира Стоянова е българката, която разнася по света славата на големите български гласове и на българската вокална школа. Има роли, за които има еталони, и тя е един от тях. Това започва от изпълнението ѝ в Цюрих през 2009 г. След победно шествие по големи сцени Стоянова е призната за най-добрата Русалка.

Диригентът маестро Павел Балев поднася великолепна интерпретация на прочутата творба. Задължително трябва да отбележим режисьорката Сребрина Соколова, визуалния артист Петко Танчев – автор на сценографията и мапинга, костюмите на Ася Стоименова. Така ние имаме една наистина магична „Русалка“.

За да изпълни ролята на Принца, от Австралия долетя младият тенор Жерар Шнайдер. В постановката участва и известният в цяла Европа български бас Петър Найденов. В ролята на Вещицата се превъплъщава Величка Минкова, а Ирина Жекова е

чуждестранната княгиня.

Даниела Димова изказа специални благодарности на Чешкия център в София и на директорката му Радка Рубилина и добави, че без тяхното съдействие „нашите колеги нямаше да могат да се справят с този особен славянски език – с много струпване на съгласни и не лек за пеене“.

Маестро Павел Балев разказа за приятелството си – творческо и човешко – с примата Красимира Стоянова, с която са израствали заедно в изкуството. Посочи и компактдиска „Славянски оперни арии“, в който те двамата са записали две арии от „Русалка“ с Мюнхенския радиооркестър, а дискът е получил най-голямата награда за 2010 г. за оперен вокален рецитал в света „Интеренешънъл класикал мюзик ауърд“.

„Целта ми е да развием и задълбочим историята, разказана в тази приказка, каза режисьорката Сребрина Соколова. Според нея „Първоначалното тълкуване на историята като сблъсък между два несъвместими свята към днешна дата се разглежда и в по-широк контекст – като метафора за отчуждението на човека от природата, започнало с пълна сила с развитието на технологиите в началото на 20. век – времето, в което е и създадена операта (1900)“.

Операта е елитарно изкуство, което се нуждае от страшно много средства

Според световноизвестната българска оперна певица Красимира Стоянова „Русалка“ е приказна и романтична, но много сложна опера от гледна точка на певците, на цялостния организаторски процес, на целия постановъчен екип.

Красимира Стоянова изказа възхищението си от задълбочената работа на режисьорката Сребрина Соколова върху постановката на „Русалка“, която има много сюжетни линии и контрапункти.

Нашата оперна прима каза, че операта е много сложно и елитарно изкуство, което се нуждае от страшно много средства и от точните хора, които могат да го подпомогнат, а в лицето на госпожа Даниела Димова имаме точната личност.

Наталия Бояджиева

Трите нимфи

Диригентът Павел Балев

Петър Найденов (Водният дух) и Красимира Стоянова

Снимки: Росен Донов

Международният ден на преводача

Международният ден на преводачите е създаден през 1953 г. от Международната федерация на преводачите (FIT), Той се отбелязва ежегодно и в България. На хората, които остават невидими в сянката на авторите, но на които дължим разширяването на своя духовен хоризонт, посвещава своя многогодишен труд литературният критик и журналист Емил Басат. Той успява да се срещне с много от тези невероятни хора – българските преводачи, да запише и издаде историите им в три тома под заглавие „Преводът – лица и маски“.

Предлагаме Ви откъси от интервюто му с Лоте Клайнер-Маркова, преводачка на немски език. Тя разкрива вълнуващата житейска история на преводачката виенчанка, чиято съдба е свързана с България и Холандия. Лоте е родена във Виена през 1915 г. и умира в София на 25 юли 2013 г.

Лоте Клайнер-Маркова: За наш късмет избрахме София, а не Брюксел – щяхме и ние да загинем в лагерите

Петгодишната Лоте

Лоте в Нидерландия

Малката Лоте има тежко детство във Виена. Тя се разболява, защото след Първата световна война гладуват ужасно. Холандия не участва във войната и майка ѝ чула, че някакъв холандски комитет урежда транспорт за гладувачи деца.

„Холандската история“ на Лоте

Ето разказа на Лоте: „Родителите ми имаха адреса на един протестантски пастор в Холандия и смятаха да ме изпратят при него. Бях най-малката в групата, но майка ми успя да ги убеди да ме вземат. Заминах с влак, но когато пристигнах, научих, че този пастор е отказал да ме приеме, защото се страхувал, че ще се окажа

католичка или, не дай боже, еврейка. И какво да правят с това дете в чужда страна? Една дама от комитета – г-жа Де Бордес – каза: „Баща ми има тук чифлик, ще взема това дете при нас“.

Изпрати телеграма и дойдоха да ме вземат от селото. Всички говореха немски и английски, бяха агрономи.

Семейството, у което бях в Холандия, бяха чифликчий, живееха в голяма къща. Казвах се Дерк Брьонс. Имаха внуци – Олхерт, Ина и Дерк. Те им казваха „баба“ и „дядо“ и аз също започнах да ги наричам така. Имаш карта, на която пишеше името ми. Дядото ме попита: „Как се казваш?“. Отговорих: „Клайнер Лоте“.

В Австрия беше прието първо да се пише фамилията, а после собст-

веното. И аз се представях Клайнер Лоте – малката Лоте.

Той ми казва: „Виждам, че си малката Лоте, но как се казваш?“. И аз повтарям същото. Накрая посочих картата си и те разбраха, че това ми е фамилията. Имаше и други смешни ситуации.

Първия път изкарах при тези мили хора 6 месеца, учех холандски и когато се върнах във Виена, бях забравила немския. Оттогава съм ходила 14 пъти в тази страна. Израсла съм двуезична – учех във Виена, а през ваканциите бях в Холандия“.

Показва ми снимки на чифлика в Холандия, в селцето Юскверт, провинция Гронинген, където е изкарала 14 лета. Къщата е голяма, пред нея

има канал, виждат се лебеди...

„Имах щастливо детство. Родителите ни ни обичаха, никога не са ни се карали. Достатъчно беше баща ми да ме погледне, за да разбере, че съм прекарила.

Спомням си с любов за второто ми семейство – аз единствена от сестрите си имах истински баба и дядо – това бяха моите холандски „роднини“. Бях станала част от тяхното семейство. Те ме харесваха, намираха ме за забавна и ме обикнаха. Писаха на моите родители да не се безпокоят за мен, че съм добре. Поканиха и майка ми да дойде да види къде е настанено детето им. Мама дойде, после ги поканиха във Виена и те ни гостуваха – семействата ни станаха близки.

В канала край къщата имаше риби, из двора беше пълно с животни, имаше и „гробиче“ за животни.

Внукът на моя дядо – Олхерт – ми пишеше дълги писма и се подписваше: „Твоят брат еди-кой си“. Раснахме и играехме заедно.

Бях малко мъжкарана, обичах да играя с момчетата, катерех се по дърветата. Те имаха в двора едно голямо дърво, веднъж си бях въобразила, че съм вещица, уплаших се от себе си и не можех да слеза от дървото. Чакали ме за обяд, не ме открили и се разтревожили. Дядото ме откри на дървото и ме убеди да слеза.

Тези летувания и книгите с приказки за мен бяха най-вълнуващите

Майка и Паулине Баудиш

неща в живота. Те са част от моята „холандска история“.

Разкажете ми за родителите си и как дойдохте в София.

Баща ми Карл Клайнер е ашкеназски еврейин, а майка ми Паулине Баудиш беше католичка. После стана протестантка и за да се оженият, баща ми се кръсти и стана протестант. Ние също сме кръстени.

След Първата световна война баща ми остана без работа. Преди това той работеше в една американска фирма. Беше учил гимназия в Прага и имаше някакъв братовчед – Фанта, който бе свързан с България.

Родителите ми се колебаеха дали

да заминат за София, където беше близкият на баща ми Фанта, или за Брюксел. Ние искахме да отидем в Брюксел, но баща ми замина за София, за да види как стоят там нещата. Мама с трите си дъщери остана сама във Виена.

През 1925 г. мама замина за София. Тогава и стана атентатът в църквата „Света Неделя“. Майка ми много искала да отидат на погребението на убития генерал, но баща ми я разубедил. Добре, че не отишли, щели и те да загинат.

Мама се върна и каза, че заминаваме за София. Записаха ме там в „Дойче шуле“. Всичко се учеше на немски, чужденците не учеха български.

Във Виена бях започнала 5-и клас, тук трябваше да съм в 6-и, но поради липса на места ме сложиха пак в 5-и клас. Аз скучаех и пречех на останалите. Тогава директорът на „Дойче шуле“ ме извика и ми предложи да ме запишат в 7-и клас. Съгласих се. И завърших една година по-рано – на 17 години.

Баща ми работеше в тютюневите фирми „Фумаро“. След година-две по време на голямата криза всички фалираха. Докато баща ми беше „Хер Директор“, у нас идваха много гости, носеха подаръци на децата. Когато вече не беше директор, всички изчезнаха. Запомних това.

Като дете не общувах с никакви българи. Вкъщи се говореше само на немски. И за мой голям срам, макар че живеях вече 7 години в София, не говорех български. По-малката ми

Баща и Карл Клайнер

сестра играеше на улицата с другите деца и научи езика.

Макар и късно, осъзнах, че трябва да науча български. Бях решила, че няма да следвам. Много исках да замина за Швейцария, където имаше училище за преводачи – езиците винаги са ме привличали, исках да се занимавам със сравнително (съпоставително) езикознание, но нямахме пари. Купих си и книги в тази насока.

А знаете ли защо не исках да следвам – бях влюбена в Стефан Марков, мой съученик, който по-късно стана и мой съпруг. (Показва ми снимки на Стефан Марков и на родителите си.)

Родителите ми не бяха религиозни. Баща ми е останал сирак на 2 години, майка му се оженила повторно, имал полубратя и сестри.

Единият от тях се оженил за християнка, другите ми чичовци загинали в Терезиенщат (Терезин). Лелите ми оцелели по чудо в лагера – лекарите са правили ужасни експерименти с лагерниците. Една от лелите ми се оженила и след освобождението на лагера заминала за Южна Америка – Бразилия. Детето, което родила, било глухо, а тя стана учителка на глухоними.

За наш късмет не заминахме за Брюксел, а избрахме София – щяхме и ние да загинем в лагерите.

След време баща ми отново си намери работа в тютюневия „Картел Екстра“, като икономически директор. Той знаеше много езици – нем-

ски, чешки, английски, италиански, френски. На 50 години се научи да чете и пише на български.

Един хубав ден, след матурата, казах на баща ми, че започвам работа. Той се изненада: „Какво? Къде?“. Казах му: „При чичо Данел“. Това беше един немец, националсоциалист, който беше женен за еврейка. (Смях)

Започнах работа при Данел, междувременно научих и машинопис, преди това бях учила факултативно и стенография. В началото ми беше трудно, но след време въртях цялата работа на фирмата, която се занимаваше с търговия на вълна и кожи. Преди обед работех при него, следобед работех в друга, българска фирма – вече знаех добре български. Там трябваше да превеждам от български на немски. Това ми доставяше удоволствие.

После дойде 1938 г. Баща ми остана без поданство, майка ми остана австрийска поданичка.

Тъй като бе женен за християнка, баща ми нямаше нужда да носи жълта звезда. Българите му дадоха някакъв документ – те се държаха добре с нас, толкова години баща ми бе работил тук.

Взеха ни паспортите – в тях не пишеше „евреин“. Междувременно работех в Дунавското параходно дружество, което беше много хубаво, тъй като всяка година получавах почти безплатно един билет за пътуване. Шефът ми много ме тормозеше, държеше ме до късно на работа, а вече си имах гадже – Стефан.

Казвах му, че е „антисемитски фабрикант“. Той се опитваше да ме ухажва, но аз го срязах и му казах, че напускам. Вече имах резервация за пътуването до Холандия. Той ме заплаши, че няма да си получа билетите. Отговорих му, че ако не си получа билетите, ще изпратя писмо до централата във Виена с обяснение за причините за напускането ми. Той омекна и каза, че се е пошегувал. На другия ден предадох цялата документация и напуснах.

Малко след това ми се обадиха от радио „Филипс“ и ми казаха, че търсят преводач-кореспондент. Предложих им да ме вземат и започнах работа при тях. Работих във „Филипс“, после немците превзеха Холандия и моят шеф, който беше малко страх-

лив, ми каза: „Лоте, не мога вече да те държа на работа – изпратили са ми някакъв холандец, приятел на немците“.

И тогава д-р Редлих, един близък наш приятел, който ми е като брат, ми каза, че може да ме „покрие“ във фирмата, в която работи – „Интерконтинентале“. Отидох там. Но се намесил някой, който съобщил в немската легация, че има полуврейка във фирмата. Обаче д-р Гутшмидт, който беше женен за българка, ме държеше на работа и ме покровителстваше.

След време се наложи да подновявам визата си на всеки три месеца. В легацията висеше един транспарант: „Тук се поздравява с „Хайл Хитлер““. Човекът, който издаваше продълженията, бе великолепен. Всеки път, когато отивах при него, той гледаше нагоре, аз поглеждах нагоре към надписа, но не можех да кажа това „Хайл Хитлер“. И той всеки път ми подновяваше визата.

Той ми каза: „Немците настояват родителите ти да се разведат, защото не може една арийка да бъде женена за евреин“. Ние тогава живеехме на „Оборище“ и баща ми трябваше да се премести да живее до Женския пазар, защото евреи не можеха да живеят в хубави къщи в центъра на София. Моята сестра точно в този момент реши да се жени. Обади ми се и каза: „Лоте, в неделя ще дойда на гости. Ожених се за Хари Хаимо“. Попитах я: „Сега ли намери да се жениш?“. После заминах за Израел и оттам за Южна Америка.

Кога за първи път започнахте да превеждате художествени текстове?

Като почина моят мъж, аз отидох в БТА. Там имаше едно списание „България днес“, в което превеждах разкази и други текстове.

Превеждам разкази от 1957 – 1958 г. Преведох „Не съм от тях, как‘ Сийке“ на Чудомир, препечатвах ги в Австрия, но не ми пишеха името като преводач. Превеждах „служебно“ и стихове. Заедно с други преводачи участвах в „Антология на българския разказ“ за едно немско издателство. Тъй като бях забравила да сложа името си като преводач, те излязоха отново „анонимно“ в Германия.

Превеждала съм разкази от Елин Пелин, Йордан Йовков, Ангел Каралийчев, Петър Незнакомов. Превела съм, макар и не с голямо желание, приказките на Николай Райнов. За издателство „Български художник“ преведох на немски 7 тома приказки, преразказани от Ангел Каралийчев и Николай Тодоров. Никола Георгиев, който беше редактор в това издателство, ми възлагаше преводи на книги по история на България и за изкуство. Сега като си помисля колко много неща съм превела!

Водила съм курсове по немски на служители в Народната банка, Търговската палата, „Рудметал“, „Деспред“, на филмови дейци. Преведох като „негър“ един учебник по история за 9-и клас на издателство „Просвета“. Години наред превеждах за списанията „Лада“, „Божур“ и „Български хоризонти“.

Най-обичах да превеждам кукленни пиеси – от Валери Петров, Рада Москова. Превела съм и една пиеса на Рада Москова за театъра в Бохум, където работеше Самуел Финци. Тогава получих и най-големия хонорар през живота си.

Превеждала съм субтитри за филми – заедно с Боби Месарош. За работата си като преводач получих орден „Кирил и Методий“, първа степен, и „Знаме на труда“, имам и някакви грамоти. Никога не съм си позволявала да превеждам безсъвестно само за да взема някакви пари. Имаше коле-

ги, които не се свеняха от това. А и в превода личи дали си искрен, дали си останал верен на духа на автора.

Аз първо прочитах произведението, после, ако не е цяла книга, го превеждах първо на машина и ако има време, го отлагах настрана, да отлежи за 2-3 седмици. И после почвах да го редактирам. Имам над 100 речника, имам и синонимни и дори римен речник.

Поезия или проза превеждахте с по-голямо удоволствие?

Поезията изисква повече от тебе, да се мъчиш, да търсиш. Първото стихотворение, което преведох, беше рекламно – за курорта „Слънчев бряг“. Превеждала съм стихове на Гео Милев, Багряна, Дора Габе, Леда Милева, отзиви за гастроли на операта ни, философски текстове, трудове по история и археология на Венедиков, Димитър Ангелов, Христо Данов, „Габровски шег“, философски и медицински текстове. Превела съм филма „Рицар без броня“ за Германия.

На български работих само една книга като редактор – „Хомо луденс“ от Йохан Хьойзинха. Превеждала съм народни песни за хора на Стефан Драгостинов, нещо много трудно, но го правех с удоволствие. Това изисква да вложиш всичко от себе си, кара те да се „пребориш“ с текста.

Нашето поколение преводачи бяхме „пенкилер“. Спомням си, че

когато превеждах като „негър“ учебника по история, бях бременна с второто си дете и трябваше да раждам. Влязох в болницата, а още не бях завършила превода си. Довърших го в болницата. Станчо Джумалиев ми носеше материалите за превод, а аз му давах готовите страници, мъжът ми ги преписваше на машина. Всички в болницата казваха: „Тази е луда. Интересува се повече от книгата си, отколкото от детето си“. Това сме ние, преводачите.

Във всичко обаче аз откривах и смешната, веселата страна на нещата. Това ми помагаше. Чувството си за хумор наследих от баща си. Разбира се, налагало ми се е – бях сама с две деца – да приемам и „неприятни“ преводи...

Приказките, разказите, стиховете бяха „бонбоните“, но трябваше да превеждаме и политически книги – Живков, Димитров, Благоев, Т. Павлов, Кадафи. Спомням си, че след списанието започнах работа в издателството за чужди езици към БТА, което после прерасна в Агенция „София прес“.

Ние, преводачите, бяхме натикани на тавана на агенцията. В стаята бяхме четири жени, зад мен имаше печка. Превеждам аз една страница и толкова ми беше противно, че изваждам листа от машината, който току-що съм превела, и го пхвам в печката. Шефката ми ме поглежда и казва: „Сега какво ще правиш?“. Човек подсъзнателно чувства какво да извърши и го прави.

Работих десет години – от 1980 до 1990 г. като редактор и преводач на хонорар във в. „Софийски вести“.

Кои от преведените книги са Ви доставили най-голямо удоволствие?

„Патиланско царство“ от Ран Босилек и „Кой какъв е и защо такъв е“.

Откъде е интересът Ви към приказките? В библиотеката си имате много приказки на различни езици.

Детето е живо в мен и днес, имам детска душа. Една от любимите ми книги е „Швейк“ на Хашек. Още от дете във Виена обичах да чета приказки и детски книги. И досега пазя някъде „Пиноккио“ с оригиналните

„Филипс“ в София, където работи Лоте

Лоте и Стефан Марков на сватбено пътешествие във Варна

черно-бели илюстрации. След това „Водната фея“ от Чарлз Кингсли. Колко съм плакала над „Чичо Томовата колиба“! „Том Сойер“ е голяма книга, както и „Робинзон Крузо“. Карл Май не ми допадаше. Майн Рид не се четеше в Австрия много. Марк Твен беше за мене вече позната личност, защото още от Виена знаех за него. Моята братовчедка – танте Луизе, имаше пансион за чужденци. В него отседнал, когато бил във Виена, Марк Твен. И там имаше негов голям портрет.

Вие ми казахте, че мислите на немски език. Смесването на двата езика не Ви ли пречеше? Как превключвахте от един език на друг?

Не знам как го правя. Имам много лош навик. Ние и в службата си говорехме всички половин изречение на български, половин на немски. Но се разбирахме. Аз мисля и на холандски. Когато съм ядосана, казвам нещо на холандски. Нали най-напред бях на училище в Холандия. Помня имената на учителите си там – г-ца Де Фриз, Тен Кате, Пийпър.

Майка ми говореше с малката ми сестра на чешки, защото е била при роднини в Прага – и аз като малка съм учила чешки при леля ми, – с голямата ми сестра говореше на немски, с мен се мъчеше да говори на холандски, а със слугинчето общувахме на хърватски. Както виждате, у нас беше истинска Вавилонска кула. На котката си говоря на немски.

Какво е преводът за Вас?

Аз нямам теория за превода. Преводът за мен е да се вживяваш в автора, да навлезеш в духа на творбата и да намериш адекватния, съответния ѝ израз на другия език. Понякога търсиш, търсиш – и най-сетне ти идва точният израз. Но след време, като го четеш отново, си казваш: „Това не беше хубаво, можеше да го направя и по-добре“. Но вече е късно.

Винаги съм се старала – особено когато превеждам поезия и в нея няма инверсия – и в превода ми също да няма такава, да търся до дупка, да превода точно, за да може да е колкото се може по-вярно, текстът да е по-близо до оригинала. С инверсия е много по-лесно. Важно е да се предаде духът, вкусът на творбата, онова, което е в нея – не мога да ви го обясня.

Аз не разбирам нищо от теория, но имам някакво чувство за ритъма на стихотворението. С много неща просто не се заемам, защото чувствам, че не мога да ги направя както трябва и искам.

Спомням си, че от едно издателство ми предложиха да превода Чудомир – вече бях превеждала отделни негови разкази и те бяха приети много добре. Отговорих им, че прекалено много уважавам Чудомир, за да го превеждам.

После една друга преводачка го преведе на берлински диалект. Аз си мислех, че той трябва да се преведе на диалект, който се говори в някоя планинска област – по подобие на Казанлък, откъдето е писателят. Струва ми се, че това трябва да е баварският диалект, който се говори в Бавария и Австрия. Австрийският диалект спада към баварския, който е малко по-груб. Но си казах, че няма да се справя. Сега съжалявам малко, че се отказах.

Какво се губи при това прехвърляне от един език на друг?

Много се губи. Искате ли се още и още да постигнеш, но не можеш. На немски глаголът винаги е в края на изречението. Това е друг вид език в сравнение със славянските езици. Не можеш да предадеш славянското така, както би искал. Как да превода „бай“?

Веднъж четох книга на Иво Андрич – в края ѝ имаше речник на чуждиците. Но и така не става.

Като гледам как безсъвестно се превеждат филмите! Но това не важи само за България. И при немските преводи на чужди филми е същото – превеждат през куп за грош, пет за четири.

Много е отговорно, когато превеждаш политически неща. И аз съм работила симултанен превод, била съм в кабина с Пепо Ярцев. Спомням си с любов за колегите си в БТА и после в „София прес“ – Петко Дренков, Дори Неиков, Вили Брюкнер, Кирил Богоявленски, Ванко Оббов, Желязко Райнов, Гочо Чакалов. Всички те бяха джентълмени, изискани, възпитани. Работила съм с Мишо Матлиев, Герда Минкова, Труде Серафимова, Барбара Мюлер – благодарна съм за помощта, която ми оказваха.

А как се възприемаше българската класика от австрийци и германци?

Не знам, не знам. Никой от Съюза на преводачите не ни е казвал дали някой наш превод е имал или нямал успех там, дали има рецензии.

На прегледите на преводната продукция нас изобщо не ни споменават. А ние правим пропаганда с превода на тези книги от български автори в чужбина, разпространяваме българската култура.

Проблемът за „обратния“ превод е много интересен, но никой не смята за нужно да го разглежда, това е нещо *quantité négligeable*, нещо незначително.

А книгите на „Български художник“ са имали по повече от едно издание, търсеха се, но за нашите преводи не се говореше. Имаше една преводачка, която преведе чудесно Иван Вазов – нито дума не се каза за това. Маргарита Алексиева превеждаше чудесно на английски. Аз понякога, като си харесам някой текст, си го превеждам – ей така, за собствено удоволствие. И не съм единствена сред преводачите.

Доволна съм, че съм била преводач, че съм работила това, което обичам.

Интервю на Емил Басат

Текста подготви Даниела Горчева

Блестящият архитект Никола Лазаров

155 г. от рождението на големия карловец

Никола Лазаров е един от най-изявените български архитекти след Освобождението. Блестящ възпитаник на френската архитектурна школа, той е визионер с мощен талант и голяма продуктивност, с богата фантазия и усет към детайла. По негови проекти са изградени едни от най-красивите и емблематични сгради в редица български градове. Голяма е заслугата му в преобразяването на голяма част от центъра на София. Сътворените от него с много талант и страст сгради са истински произведения на изкуството.

Никола Лазаров (1870 – 1942)

Никола Лазаров е роден на 1 април 1870 г. в Карлово. Баща му Иван Лазаров – производител на гайтани и търговец на розово масло, е съратник на Васил Левски. По време на „Страшното“ през 1877 г. е обесен от турците и седемгодишният Никола остава сирак.

Той първо учи в родния си град, след което завършва гимназия в Пловдив през 1887 г. и още тогава се проявява дарбата му да рисува. В града на тепетата започва работа като чертожник, но още следващата година се премества в София и работи в Дирекция „Обществени сгради“ към Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството. Там се запознава с известните тогава архитекти Фридрих Грюнангер, Алекси Начев, Карл Хайнрих и желанието му да стане архитект нараства. В продължение на две години Никола Лазаров спестява от заплатата си, за да реализира мечтата си да учи архитектура, което по онова време е възможно само в чужбина. За тази

цел получава и еднократна стипендия от Министерството на народното просвещение.

В най-прекрасния град на света

През 1890 г. карловецът е вече студент в частното училище École spéciale d'architecture в Париж. Френската столица за него е „най-прекрасният град на света“. Средствата за издръжка на младия студент обаче бързо привършват. Благодарение на препоръчителните писма, които му пишат известните архитекти Грюнангер и Хайнрих, той е зачислен като стипендиант на Интендантството на Цивилната листа на Негово Величество Княза. Завършва с отличен успех. Дипломира се с проект, свързан с църквата на Рилския манастир през ноември 1893 г. и получава награда „Гран при дьо Ром“.

Интендантството на Княза

Като стипендиант на Фердинанд младият и талантлив архитект поема ангажимента да работи след дипломирането си в Интенданството. През 1894 г. е назначен за архитект по поддръжката на правителствените сгради. Заедно с швейцареца Хайнрих Майер се занимава с преустройството на лятната княжеска резиденция Евксиновград край Варна (по проект на австрийския архитект Виктор Рупелмайер). Същевременно му възлагат да помага на виенския възпитаник и придворен архитект на Княза Фридрих Грюнангер по проекта му за източното крило на Княжеския дворец.

Първото частно архитектурно бюро в София

През 1897 г. Никола Лазаров приема смело решение – напуска държавната си работа и основава в центъра на столицата първото частно

архитектурно бюро на улица „Търговска“.

Още следващата година църковното настоятелство на Софийската съборна църква „Свети Крал“ („Света Неделя“) му възлага да реконструира храма. Преустройството и надстрояването се осъществява за три години, но по време на кървавия комунистически атентат на 16 април 1925 г. куполът е взривен и храмът е възстановен едва през 1933 г. по проект на Иван Васильов и Димитър Цолов.

В периода 1898 – 1903 г. младият архитект се включва в завършването на строежа и обзавеждането на Офисцерското събрание (Военния клуб), проектиран от чеха Адолф Вацлав Колар, който е първият главен архитект на София.

Никола Лазаров работи на границата между две епохи и два архитектурни стила – неокласицизма и сецесиона. Може да се определи като последовател на „боз-ар“ или необарок – еkleктичен стил, който се характеризира с величественост, симетрия и използване на класически, барокови и ренесансови елементи като колони, фронтони, сложни орнаменти, богати интериори. Някои проекти на архитекта включват и сгради, близки до стила сецесион (ар нуво). Характерно за всички тях е, че са с много здрави конструкции. Повечето от тях са с богата декорация, с кули, еркери, балкони и балюстради и носят индивидуалния творчески почерк на своя създател с характерния за него усет към красота и изящество.

Постепенно Никола Лазаров успява да си извоюва авторитет, известността му нараства и той започва да получава поръчки от цялата страна за военни клубове, църкви, паметници, читалища, театри, хотели, фабрики, жилищни сгради. Неговата творческа енергия е невероятна. Реализираните

Никола Лазаров печели международния конкурс за проект на Съдебната палата в София през 1914 г., но въпреки това проектът е възложен на арх. Пенчо Койчев през 1928 г.

му проекти според някои сведения са 150, според други – почти 200.

Златните години, или разкриването на София

Арх. Лазаров е човек със силна индивидуалност и голяма воля. Предприемчив и борбен, той участва в около 20 конкурса за обществени здания, много от които печели, като за някои представя и по два проекта.

През 1911 г. младият архитект се класира на първо място в конкурса за Окръжна палата в София и изготвя проекта за една от най-впечатляващите обществени сгради в столицата. Заради войните строежът на сградата се забавя, както се случва и с други проекти на Лазаров. Завършена е едва през 1927 г. и днес се ползва от Министерството на земеделието.

Софийската окръжна палата и Българската централна кооперативна банка са сред най-величествените архитектурни шедеври на Никола Лазаров, пред които и днес затапяме дъх.

В периода 1912 – 1914 г. Архитект Софийски, както Лазаров сам се нарича, участва в три международни архитектурни проекта. В конкурса за Съдебна палата в София печели първа премия, в този за Царски дворец – трета, а проектът му за Народния музей и библиотека е класиран на четвърто място. Причината е, че Лазаров проектира и книгохранилище, каквото не е било предвидено, и с това нарушава условията. Архитектът възмутено отговаря, че не може да изпълнява „конкурсна програма, в която има маса дивотии, но липсва най-главното – не се предвижда депо за книгите“.

По негови проекти в централната част на София са изградени 60 сгради. Сред най-забележителните са домо-

вете на известни тогава личности като хирурга д-р Димитър Моллов, индустриалеца Киро Стефанов и финансиста Андрей Цанков. Самият архитект живее заедно със съпругата си Александрина в къщата на баща ѝ Рачо Димчев – ломски търговец и дарител. Тя също е построена по негов проект.

Лазаров проектира и редица от популярните тогава доходни здания, които представляват комбинация между жилищна и търговска сграда. Сред тях са доходното здание на фабриканта Коста Балабанов („къщата с титаните“), това на предприемача Христо Гендович, известно като първия столичен небостъргач, канторо-търговското доходно здание на еврейския търговец Сабат Фархи. Всички те принадлежат към столичните архитектурни бисери.

Никола Лазаров има неотстъпчив характер и остър език, той твърдо отстоява своите архитектурни възгледи. Това е причината неведнъж да изпада в конфликти както със свои колеги, така и с възложители. Такъв е случаят с барон Христо Гендович, който изисква промени във вътрешното раз-

Седеметажното доходно здание на барон Христо Гендович е първият софийски небостъргач. Богато орнаментираната къща е построена също по проект на арх. Лазаров

пределение на вече готовия проект за дома си. Понеже Лазаров не се съгласява, Гендович възлага довършването на сградата на арх. Наум Торбов.

През 20-те г. на XX век Никола Лазаров претърпява и няколко разочарования. Най-голямото от тях е, че строителството на Съдебната палата в София е възложено на арх. Пенчо Койчев, макар че Никола Лазаров е спечелил конкурса.

Архитектурно наследство извън столицата

Безспорно най-голямото архитектурно наследство на Никола Лазаров е в столицата. Другият град, в който той остава незаличими следи, е Варна. Архитектурните му бижута там са домът на тогавашния кмет Александър Василев, наричан „Малкият патрициански дом“ (читалище „Варненски будите-

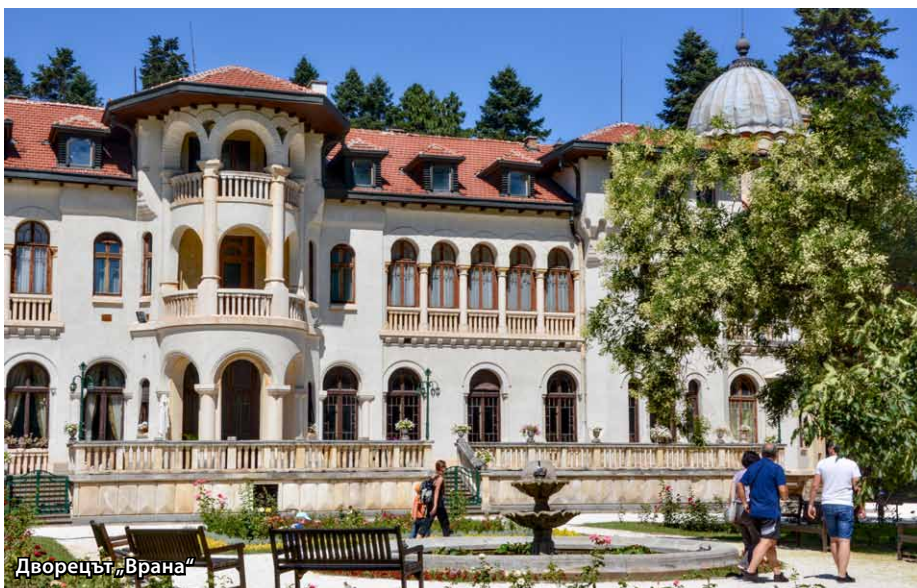
Софийската окръжна палата (днес – Министерство на земеделието и храните)

ли“), къщата на Петко Бакърджиев до входа на Морската градина, известна като „Малкият дворец“ (Радио Варна), домът на аптекаря Ради Русев, сградата на инж. Петър Бончев и др.

С Варна е свързан и първият конкурс, който печели младият архитект. Той е за изграждане на Драматичния театър в града и е проведен през 1910 г., но заради войните и липсата на средства проектът е завършен едва през 1932 г. от архитектите Дабко Дабков и Желязко Богданов. Театърът във Варна е една от най-емблематичните сгради на Архитект Софийски – истинска архитектурна симфония, в която той е вложил сърцето си.

През 1911 г. Лазаров печели и конкурса за изграждане на сградата на първото в България Висше търговско училище, наричано още Търговска академия (днес – Икономически университет), която е един от символите на Варна. Заради войните строителството се забавя и сградата е завършена едва през 1920 г. от арх. Дабко Дабков.

Сред емблематичните сгради на арх. Лазаров са също така военните клубове в Пловдив, Шумен и Сливен, великолепната Търговско-индустриална камара в Русе (Регионална библиотека „Любен Каравелов“), любимият на старозагорци театър, читалище „Искра“ в Казанлък и читалище „Виделина“ в Пазарджик, обществена баня в Плевен, която сега е Художествена галерия „Дарение“, къщата на Хаджистойчеви, днес – Регионален исторически музей в Габрово.

Дворецът „Врана“

Арх. Лазаров се занимава и с благоустройството на „Чамкория“ („Боровец“) и превръщането ѝ в курорт. За там той проектира и единствената по рода си дървена църква „Преображение Господне“.

Дворецът „Врана“ е един от най-малкото проектите на Никола Лазаров. Проектирането е изготвено през 1912 г., а строителството на обекта е завършено през 1914 г. Дворецът, разположен на десетина километра от София, се превръща в любима резиденция на Фердинанд и носи името на първата птичка, кацнала на покрива му.

Обществена дейност

Макар че се нарича Архитект Софийски, Лазаров не прекратява връзките си с родното Карлово. На

32-годишна възраст е избран от карловци за депутат в XII-ото Народно събрание и става първият архитект – народен представител. Обществената му дейност е свързана и с публикации в пресата по въпросите на градоустройството, в които се подписва с псевдонима К. А. Софийски (Кольо Архитект Софийски). Във вестник „Дневник“ публикува през 1907 г. поредица от статии под заглавието „Нашата столица. Нейното благоустройство и разкрояване“.

През 1934 г. Никола Лазаров прекратява своята проектантска дейност и се отдава изцяло на обществена работа.

Три пъти е избран за общински съветник, като през 1938 г. посещава Щутгарт с делегация от Софийската община. За съжаление, не успява да довърши последния си мандат.

Големият архитект получава няколко награди: българския орден за гражданска заслуга III степен и руските ордени „Св. Анна“ – III степен и „Св. Станислав“ – II степен.

Архитект Никола Лазаров напуска този свят на 14 юни 1942 г.

Неговият дух и днес витае в изящните сгради, които създава. Много от тях са истински произведения на изкуството и паметници на културата. Те и днес ни пленяват с неостаряващата си и неповторима красота.

Знаменитият карловец ни оставя голямо архитектурно наследство. От нас и от бъдещите поколения зависи дали то ще бъде запазено.

Мария Захариева

Драматичният театър във Варна

Ярослав Вешин – сърце, отворено за България

Снимка: Уикипедия

Художникът е роден преди 165 години – във Врани, близо до Кладно. През 2025 г. отбелязваме и 110 години от смъртта му. Стойността на картините му обаче продължава да расте и днес – и не говорим просто за материално изражение.

Вешин от малък е възпитан да цени изкуството – най-голяма роля за това има майка му, която е от немски произход. Първо учи в Академията за изящни изкуства в Прага, а после и в Художествената академия в Мюнхен, като най-близко до сърцето му се оказва историческата живопис. Но предстои още една крачка в дооформянето му като творец. Отбивайки военната си служба, попада край Братислава. Там се впечатлява от идиличността на простия селски бит и живот. Започва да ги рисува и точно с тези картини смело заявява присъствие на тогавашната художествена сцена.

Постепенно трупа опит с участие в много изложби – в Прага и Виена, Мюнхен и Берлин, Париж и Лондон. Картините му са излагани и отвъд океана, например в Ню Йорк и Чикаго. Но най-важното в живота му тепърва предстои...

Съдбоносно за Вешин се оказва предложението на Константин Величков

Българският министър на народното просвещение в края на по-ми-

налия век, както се оказва, следи професионалния път на Вешин. През 1896 г. с активната подкрепа на министъра в София е създадено Държавно рисувално училище. Впечатлен от таланта и авторитета на чешкия художник, Константин Величков отправя покана към него да стане преподавател в училището. България по това време иска да скъса окончателно с Ориента и да се превърне в достойна част от Европа.

Такава картинка заварва и художникът, щом пристига у нас със семейството си. Модерното и традиционното се смесват по един неповторим начин, който в неговите очи е повече от очарователен, пък и благодатен за рисуване. 38-годишният мъж остава в България до смъртта си. Предстоят му 18 изпълнени с какво ли не години, трудни, но и плодотворни.

В училището Вешин спомага за оформянето на таланта на такива имена като Никола Петров, Атанас Михов, Елисавета Консулова-Вазова, Александър Божинов. След седем години обаче чувства модела, който се следва в учебното заведение, като неперспективен, затова напуска, решен да отпътува обратно към Прага.

Впечатлен от уменията му, лично княз Фердинанд Първи търси вариант да задържи художника в България. Предлага му място на официален придворен живописец –

по-скоро почетна длъжност. Ярослав Вешин е назначен и за главен художник в Министерството на войната, откъдето всъщност получава запла-та. Така започва нов етап в живота му, който ще разкрие в пълнота неговите умения, но и на практика ще претопи жизнените му сили.

Заминава за фронта още с началото на Балканската война

Там рисува творби, които ще се превърнат в класика на българското художествено изкуство. След завръщането си сякаш е пречупен... събира обаче сили и подхваща голям цикъл, наречен „Балканска епопея“. Картините са апокалиптични, от тях като че ли се дочуват стонове на жертвите по бойните полета, войната спира дъха с жестокостта си.

„Непрекъснато валеше – разказва той на най-близките си. – Студът пронизваше до кости. Бойното поле представляваше непроходима каша от кал и лепкава глина, в която затъваха и едва се движеха хората и животните. Тръгнах напред. Чух наблизко страшен стон. Погледнах. Лежеше един победен враг, тежко ранен турчин. За мен той в момента беше само човек, комуто трябваше да помогна. Подадох му манерката, но той с ужас си изви главата – вероятно мислеше, че искам да го отровя. Тогава аз пийнах и пак му предложих.

Прага притежава много картини на Ярослав Вешин

Разходка на село, 1890 г., Национална галерия, Прага
A Ride to the Village, 1890, National Gallery, Prague

Photo © National Gallery Prague, 2025

Пи и той. После смъкна от пръста си едно малко незначително сребърно пръстенче във вид на змийче, пхна ми го в ръката, каза нещо по турски, което не разбрах – и издъхна.“

Смъртта идва внезапно

Много картини обаче остават недовършени, много идеи – ненарисувани, след като Ярослав Вешин умира внезапно само на 55 г. през 1915 г. В спомените си той пише: „За моите приятели в селата: бай Вълчо от Горубляне, Милан Александров от Слатина, Гошо Андреев от Драгалевци... макар че родното ми място е далеч от България, не съм никакъв чужденец. Ние с тях имаме взаимна симпатия, иначе как бих могъл да ги рисувам в моите картини?“. „Аз ги разбирам, аз ги обичам“, добавя емоционално художникът. Може би това обяснява и начина, по който гледа на Вешим един от титаните в чешкото изкуство през миналия век – Алфонс Муха казва за колегата си следното: „Не само в таланта и умението на Вешин се крие красотата на неговите творби. Той има душа, голяма необятна душа“.

Сърдечен и весел, заедно с това ироничен, както може само един чех, Вешин бързо превръща познатите си във верни приятели. Останалото е трудолюбие, много трудолюбие. „Всяко свое произведение Вешин третираше с голяма любов и не го обявяваше за готово, докато сам не чувстваше, че картината е действително завършена“, разказва дъщеря-

„Пролетни маневри“ – рисувана през 1900 г. с маслени бои

та на художника Корнелия Вешин-Генова.

Сред добрите му приятели е Иван Вазов

Разхождат се заедно в топло или студено време, в дъжд или сняг по „Гурко“ край Перловската река до Орлов мост и оттам чак до края на боровата гора. Вазов е с кученцето си, двамата вървят и разменят мисли, хранят душите си и чертаят планове за бъдещето. Оставят много за поколенията.

Между другото, още след конфликта в Рисувалното училище художникът взема решение да не

продава картините си у нас, както и да не прави изложби в България. Спазва това докрай и по този начин част от създадените от него картини красят чужди национални галерии и частни колекции в странство. Много картини има в Чехия – в галериите в Острава, Либерец, Храдец Кралове, Пилзен и др.

Някои от картините, нарисуваните в България, са истински класики – като например „На нож“, която виси и в Гербовата зала на Президентството.

Други се съхраняват в Националната художествена галерия и Военния музей. Точно там се проведе и едно от събитията, отбелязващи двете годишнини – от рождението и от смъртта на Вешин.

В продължение на няколко месеца изложбата „Един колоритен чех в България“ представи над 40 от най-известните му платна, рисувани у нас, но не само. Картини за изложбата заеха например националните галерии на Чехия и Словакия, Западночешката галерия в Пилзен и др. В залите на музея сцените от живота на българския селянин или от Балканската война оживяват на тъмен фон и с приглушена светлина. И пред нас застава образът на един голям талант, един чех, комуто радостите и тъгите български не са били чужди. Нещо повече, станали са и негова участ. Ярослав Вешин.

Красимир Проданов

Снимки от изложбата в София: Красимир Проданов

Нетипичен ъгъл от творчеството на Вешин

Данкелът и жабата (Срещна), 1887 г., Национална галерия, Прага
The Dachshund and the Frog (Encounter), 1887, National Gallery, Prague

Photo © National Gallery Prague, 2025

Доброта като от чисто злато

Всички се движим по отделни пътища напоследък

Невидими обстоятелства ни разделят

Търсим я – и често повтаряме, че сякаш напоследък я няма.

Изчезнала е, изпарила се е, просто я няма. Онази добросърдечност, която се изписва по лицето и в постъпките на хората. Заменена от напрежение и умора, често и от много по-дълбоко загнездили се депресираност и тревожност. Сега хората трудно поздравяват, сигурно сте го забелязали в магазина или на улицата, а да си с усмивка на лицето често се тълкува превратно – и сякаш дори дразни онези покрай тебе. Лесно е да усетим враждебността – например на обществени места, в магазина или в градския транспорт. Отразява се в съседските отношения и в общуването ни изобщо.

Хората така се пазят

Много често наяве излиза фактът, че именно липсата на честност и превърналото се в критерий отчуждение карат мнозина да потънат дълбоко в себе си. Така изграждат защитна стена, зад която се чувстват по-уютно. Буквално, страх ги е да са искрени. Та нали и информационните канали непрекъснато напомнят да сме бдителни – модерните престъпления като *фишинг*, *вишинг* или *смишинг* се градят все на прекалено доверие и прозрачност от наша страна. Свързва ги електронната им същност, като тук стигаме до друга важна причина за нашата отчужденост.

Електронните устройства ни направиха мнителни

Факт е – общуването чрез компютър, таблет или смартфон поизтри възможността да влизаме в пряк контакт. Даже на практика приказки като „С питане до Цариград се стига“ се оказаха отживелица в наше време, та нали като попитаме нещо, често ни отговарят с думите: „Вие нямате ли телефон?“. Електронните устройства запълниха вакуум, но и създадоха друг. Все по-отчетливо се вижда как често не умеем да общуваме очи в очи, човешки, чрез речта си. Там, където липсват клавишите или гладката повърхност на поредното електронно устройство, се оказваме като в капан. И затова предпочитаме да си спестим усилията, да избегнем риска.

Парадоксът на социалните мрежи също е налице

Създадени с идеята, че ще ни свързват, те се оказаха един от най-големите разделители в нашата епоха – някои казват, че това вече си личи по начина на поведение при младите хора.

Социалните мрежи издълбаха огромна яма в отношенията, като са с водеща роля да сме толкова разделени и настръхнали един срещу друг днес. При това наглед безобидни, те дълбаят същата тази пропаст без пауза – роля, която и футуролозите трудно можеха да им причислят. И на практика се оказаха безкрайно полезни за всички манипулатори, за онези, които печелят от несигурността, от страховете ни.

Отношенията ни често крият капани

Добротата е сред първите жертви

Така, както е устроен светът днес, трудно може да говорим за доброта. Каквото и да си говорим, доброто сърце е наранено, то се е свило и е станало незабележимо. Добрината сякаш боледува – макар да се казва, че на практика всички я притежаваме, макар че я изявяваме различно. Твърди го и нашият журналист и писател Георги Милков, който споделя, че при своите пътешествия по света навсякъде се е срещал с добри хора... „дори на места, на които най-малко съм очаквал, което пък после ме е карало да се срамувам и да се укорявам за собствените си предразсъдъци“.

Хубаво е да му повярваме, но дори и така си личи, че тази наглед невидима съставка липсва в обичайните ни отношения, превръщайки се в жест, запазен само за най-близките хора или пък за... празниците. Просто животът с динамиката си ни превръща в маса – сива и целеустремена, неспособна да спре за миг, та да изчака сродна душа да се провери край него, да отстъпи място в превозното средство, да се усмихне безпричинно на съществото отсреща.

Тестът е собствената ни добротата

Навремето у нас се говореше колко добри са хората тук или там – например из Балкана, също из Родопите. Звучи като спомен от идилични времена, в които още сме гледали наивно на живота, но е факт. Както е факт, че преди години входните врати оставаха отключени, защото кой ли би нарушил свещеното пространство на дома ни, кой ли би откраднал от съседа си, от своя познат. После дойде цивилизоваността ни, а с това започнахме да правим отстъпки от морала. Сведохме го до неизпълняем набор от правила. Дори вярата ни се крепи на това какво е забранено да се прави на празниците и какво трябва да се яде.

А днес управляваме животите си от мобилните телефони

Със същата сила може да се каже, че по-скоро те управляват нас... Добротата обаче така и си остава странна, неизпълнима част от иначе добре

Онова, което не е на показ, днес не съществува

програмираното ни всекидневие. Експлоатирана е до безкрай от всеки, който иска да спечели вниманието ни – например благотворителните акции са повече от всякога. Постепенно обаче я приехме за капан – за онзи наш недостатък, от който искат да се възползват всички.

Пречи ни и показността

Много често добрият жест се обвързва с това, че той трябва да е споделен, да е видян от всички и подobaващо оценен – една такава модерна ритуалност, която обаче донякъде опoшлява усилията ни да направим добро. Защото постепенно свикнахме да редим хубавите неща на витрина, очаквайки възхитата на другите. Ако тя липсва, за какво ни е да сме добри... Явно ни е трудно да повярваме на древния мъдрец – нали още Езоп е казал, че „и най-малкият акт на добрина не е бил напразен“.

Така обаче забравяме, че огромният ефект от всяко едно хубаво дело е на първо място вътрешен – защото по този начин преподаваме ценности в себе си, а именно те ни помагат да израстваме и като личности. Нали хуманният принцип е онзи, който всъщност ни прави хора и който ни мотивира да продължаваме напред през целия си живот. И тук може да подкрепим това с цитат – според писателя Брандън Сандерсън „добрите хора не стават легенди“.

Така че, когато свеждаме добрината до показност, просто се потапяме в тази вече толкова добре позната посредственост на отношенията ни,

която за жалост постепенно се превърнала и в норма на 21. век.

А мостовете към добрината са от библейски времена

Те са ясни – дори да се съгласим, че я носим по рождение в себе си, ролята да я разпалят на първо място се пада на нашите родители и прародители. Самото им отношение към нас е основано върху добрината. Така се изпълваме сами с доверие към света около нас, към творенията му, каквито и да са те. И тук детето става човек...

Именно от този момент нататък може да твърдим, че добрината се е превърнала в съставна част на философията ни за живота. Каквото и да се случва, някъде в нас се крие и късче добрина. С каквито и трудности да ни сблъсква животът, това парченце се е закотвило в душата и проблясва, помагайки ни самите ние да се връщаме отново и отново към изконните ценности, към това да сме хора. Неизменно, защото иначе ни очаква само разочарование, вечна поредица от неуспехи. Добрината е начинът да се измъкнем от този порочен кръг на живота. Тя е незаличима, дори да сме забравили временно за съществуването ѝ.

Сигурно е време сега да я потърсим... може да започнем просто с „Добър ден“, с някоя усмивка, която да се превърне и в прегръдка. На душата ще ѝ олекне, ще видите!

Пътят ни в живота отново ще се е ширнал напред.

Красимир Проданов

Снимка: Деница Проданова

Замък като за снимка

Замъкът в Зруч на Сазава

Градчето Зруч на Сазава е на по-малко от час от Прага – мярнахме някъде описание на тамошния замък и тутакси решихме, че може да го превърнем в наша цел. Но пътуването всъщност този път беше по-специално... То трябваше да е първата официална разходка на един... фотоапарат.

Експеримент с апарат и замък

От известно време Деница мисли и премисля дали си струва да замени поостарялата си техника с нещо ново. От една страна, рационалният поглед подсказва, че смартфоните предлагат много големи възможности в наше време... но фотографът в нея трудно се примирява с факта, че ще снима с пръстче, забодено в екрана на някое мобилно устройство.

Колеланията ѝ обаче бяха хитро прекъснати от една промоция на известен фотографски магазин – така се появи новият фотоапарат, който веднага се сдоби със статут направо на нещо одушевено... макар да е далеч от тамагочитата, които трябваше навремето да храним виртуално, че да не ги заболи електронният им корем.

Зруч на Сазава е примамливо достъпен

Шегата настрана, веднага се появи задачата да използваме новата придобивка в реални условия. Зруч на Сазава звучеше примамливо достъпен – така една делнична сутрин

оставихме всички работни ангажменти настрана и се отправихме към замъка.

Няма грешка, защото макар да говорим за населено място, Зруч на Сазава си е на първо място дестинация, която привлича именно със замъка си. Близко 5-хилядното населено място разполага с нещо като стар квартал, както и с панелен комплекс, а по средата, в прекрасен зелен парк, се издига самият замък.

Разбира се, снимането върви ръка за ръка с историята – затова бързо разбираме, че славата на това място се дължи на благородниците от фамилията Коловрат. Има сведения за замък, около който се издигала и крепостна стена още от 14. век. Средновековната крепост после се превърнала в красив бароков замък

– след редица преустройства е добил и днешния си вид. Различни са и собствениците през столетията. Днешния разцвет дължим на семейство Шебкови, което придобива имота към края на по-миналото столетие.

Прекрасен е замъкът, чудесен е и паркът

Сега замъкът е всъщност само част от удоволствието да попаднеш в Зруч на Сазава – човек се чувства добре и в пространния парк, има достатъчно вътрешни и външни експозиции в зависимост от интересите ви, та дори и романтично езеро с лилии.

Както си личи и по наименованието на населеното място, край градчето протича река Сазава – сигурно това се е превърнало във вдъхновение за местните да създадат и музей на спортното плаване. В него обаче така и не се озовахме, защото – досещате се, бяхме заети да снимаме внушителната постройка на замъка.

Мястото предразполага човек да си почине от всички грижи – може да проверите и дали сте във форма, изкачвайки стръмните стъпала на Коловратската кула. Като бонус, вътре ви очаква и изложба на стари оръжия. Няколко пъти в годината дотук може да се стигне и с парен влак – атрактивното днес съоръжение пътува почти два часа от недалечната Кутна Хора.

Горе-долу толкова продължава и една фотографска обиколка на главната забележителност на Зруч на

Романтичното езеро на баронеса Ема

Сазава. Покрай замъка растат повече от 60 вида дървета, които са само от северното полукълбо. Най-старите от тях – дъб и липа, са наречени символично Коловратски и Каленицка (по името на друга от благородническите фамилии, притежавали имението).

Ангелът на имението е баронеса Ема

Специално внимание заслужава баронеса Ема, която е живяла в последните десетилетия на по-миналия и в началото на миналия век. Една от последните стопанки на замъка много обичала разходките из парка и в местността наоколо. По нейно нареждане били изградени и малки пътечки, които да правят тези мигове още по-приятни за нея самата. Любимото ѝ място, от което се открива поглед към долината на Сазава, до днес носи името на баронесата. Гледката оттам наистина си заслужава! Точно оттам, казват, Ема видяла през 1905 г. в Зруч

Част от готическите крепостни стени са запазени

на Сазава да пристига и първият влак по току-що откритата железница.

Романтичната душа на баронесата пожелала в парка да има и езерце, по чиято повърхност и днес цъфтят

прекрасни лилии. През последните години тук се организират много сватби – и така обаче заварихме пейзажите покрай езерцето почти заринати от опаковки на най-различни напитки, та се наложи да съчетаем романтиката с почистването.

Още идеи от Зруч на Сазава

Близо до замъка е и стопанският му двор, в който преди около век и половина се съхранявала продукцията на обширното владение на Шебови. Навремето те изградили тук и спиртоварна, но днес там ще откриете няколко малки магазинчета, приятно кафене, както и чиста безплатна тоалетна.

Наистина си струва да се спуснете към Сазава, тя се точи спокойно край брега, демонстрирайки нагледно защо чехите я обичат толкова много. Алеята е по-скоро пуста, така че само приятната умора в краката ще ви подсказва да смените посоката. Зруч на Сазава се побира в шепа, бързо ще се озовете на централното площадче, което не блести с архитектура, ами с... порциите на сладоледа от машина в малка будка на един от ъглите. Ако се справите и с това предизвикателство, значи вече знаете достатъчно тайни на този чешки кът, който не е на витрината на най-посещаваните или най-красивите, но със сигурност е достатъчно интригуващ, та да ви подари хубав ден. А и чудесни снимки, ако се върнем към нашия случай!

Мястото е идеално за разходки

Старата конюшня

Красимир Проданов

Снимки: Деница Проданова

Накратко

Министерският съвет на Република България прие Постановление за създаване на Регионален център за съвременно изкуство „Кристо и Жан-Клод“ със седалище в град Габрово.

По този повод кметът на Габрово Таня Христова заяви, че роденият в Габрово Христо Явашев е станал гражданин на света и е променил завинаги представата за изкуство. „Неговите проекти обгръщаха мостове, площади и континенти, доказвайки, че творчеството няма граници. Днес ние поемаме мисията да създадем пространство, където местната енергия среща глобалното вдъхновение. Обещанието, което дадохме на големия Христо Явашев, днес е сбъднато – не като мечта, а като реалност“, заключи кметицата на Габрово.

Площад в Париж вече носи името на Христо Явашев – Кристо и Жан-Клод. Той се казва „Площад Пон ньоф, Кристо и Жан-Клод, художници“ и е открит лично от кметицата на Париж Ан Идалго. През 1985 г. мостът „Пон ньоф“ е опакован по проект на артистичните съпрузи. Опаковането се осъществява с 42 хиляди квадратни метра плат, 13

километра въжета и 12 тона стоманени кабели.

Делото на двамата вече покойни творци продължава племенникът на Христо Явашев Владимир, който ръководи фондацията „Кристо и Жан-Клод“.

Преводът на Давид Бернщейн на романа „Времеубежище“ от Георги Господинов спечели извънредна творческа премия на Съюза на чешките преводачи. Творческа премия получи и Викторие Ханишова за превода от немски на романа „Джинове“ на Фатма Айдемир. Наградата за най-добър превод „Йозеф Юнгман“ взе испанистът Иржи Холуб за превода си на романа на

кубинския дисидент Рейналдо Арена „Цветът на лятото или Новата градина на земните удоволствия“.

За пръв път в историята на наградата „Йозеф Юнгман“ е отличена българска книга. „Времеубежище“ е отличен с наградата за най-добър роман на годината в България и с престижната международна награда „Букър“ (2023). Давид Бернщейн се надява тази награда да помогне на българската литература да заеме своето заслужено място сред чешките читатели.

В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ вече има чешки литературен кът. Той беше открит в началото на юни от чешкия посланик в София Н. Пр. Мирослав Томан и от директорката на Националната библиотека доц. Калина Иванова. Идеята е на инициативната група „Приятелите на Чешката република“. В чешкия кът българските читатели имат възможност да се запознаят с книги на чешки език, както и с преводни заглавия, и да получат представа за творчеството на съвременните чешки писатели, съобщиха от Чешкия център в София.

Сноубордистката Малена Замфирова беше избрана за най-добър млад спортист на Европа след гласуване на представители на всички Европейски олимпийски комитети (ЕОК). На 45-ия семинар на ЕОК в Малта 16-годишната българка спечели журито с изключително въздействаща си реч в защита на сноуборда, който е застрашен да бъде изваден от олимпийската програма, и успя да се наложи над останалите четирима кандидати. Наградата „Пьотр Норовски“ на ЕОК се присъжда на спортисти от 14 до 18-годишна възраст не само за техните големи спортни резултати, но и за олимпийските ценности, които въплъщават. Феновете на алпийския сноуборд от цял свят гласуваха за българката и тя спечели виртуалната Световна купа на FIS Snowboarding в Instagram. На втора остана германката Рамона Хофмайстер, а на трето място се нареди чехкинята Естер Ледецка.

Петима учени от Медицинския университет – София са в тазгодишната Станфордска класация на най-влиятелните учени в света – топ 2% от над 11 милиона изследователи, оценени на база на публикационната си активност и цитирания. Това са проф. Ирена Костова, дфн; проф. Людмила Боянова, дмн; проф. Ирини Дойчинова, дхн; доц. Димитрина Желева-Димитрова, дф и проф. Иван Димитров, дх.

Класацията, разработена от екипа на проф. Джон П. А. Йоанидис от Университета Станфорд, използва данни от Scopus (Elsevier) и библиометрични показатели, за да отличи учените с най-силно влияние върху световната наука. Тя показва първите 2% влиятелни учени от 22 научни области и 174 подобласти. (Източник: Медицински университет – София)

В памет на Борис Бранков

Директорът на БКИ Володя Гоцев открива паметната вечер

Луиза Станева говори за творческия живот на Борис Бранков

Д-р Ивана Сръбкова

На 16 юни 2025 г. в Българския културен институт в Прага се проведе вечер в памет на Борис Бранков. Тя беше посветена на живота и творчеството на известния български график, напуснал този свят на 28 май тази година.

Събитието беше открито от директора на БКИ Володя Гоцев, който пожела то да се превърне в един празник, посветен на живота и творчеството на художника.

„Събрали сме се, за да отдадем почит на един богат творчески живот, на човека, за когото изкуството е било пътеводна звезда и призвание, страст и екзистенция, смисъл и мъдрост“, каза Луиза Станева, учител по изобразително изкуство в БСУ „Д-р Петър Берон“ в Прага. Тя подчерта, че Борис Бранков работи в областта на художествената графика и илюстрацията и че неговият творчески почерк се отличава с майсторство и прецизност.

В литографиите му „се среща професионализмът на графика литограф, издигнал до съвършенство класическите аспекти на тази възискателна техника със смелостта на експериментатора. Уникалността на тези ръчно отпечатани графични листове е детерминирана от интелектуалния и художествен опит на Борис Бранков, те тематично отразяват неговия светоглед и метафизични търсения и дават повод за размисъл и съзерцание. Неслучайно в артистичните среди е наричан „господарят на литографския камък“, заяви Луиза Станева. Тя обърна внимание и върху чисто човешките качества на графика – на неговата отдаденост на

семеиството и приятелите.

Борис Бранков работи в областта на голямоформатната литография, екслибриса и малоформатната литография. Илюстрирал е над 50 книги, завеждал е графичната база в Националната художествена академия в София, носител е на наградата „Южна пролет“, работи съвместно с Института „Тамаринд“ към Университета в Ню Мексико, САЩ; водил е пролетни литографски курсове в Германия. Художникът участва в множество изложби в Европа, има и много самостоятелни изложби. Творчеството му е изпълнено с живот, енергия и оптимизъм и остава ценна и неизличима следа в модерното графично изкуство.

Арх. Николай Бранков запозна присъстващите с биографията на баща си, като подчерта, че неговият 50-годишен творчески път е изцяло посветен на литографията и че последните 28 години на графика са свързани с Прага, където намира нова творческа среда. Той беше „човек с млад дух, винаги сърдечен, скромен, с чувство за праведност, любящ съпруг, грижовен баща, всеотдаен приятел, нежна и чувствителна душа на творец, завинаги свързан с изкуството. Човек с незаменимо чувство за хумор, който обичаше природата. А голямата му страст беше морето със сините вълни, белите лодки и златните пясъци. Творчеството, което остави след себе си, ще бъде свидетелство за неговия уникален творчески дух“, сподели арх. Николай Бранков.

Пламен Захариев си спомни за своя необикновен приятел Борката и за

странната му усмивка, каквато можем да видим само по иконите. „За мен Борката е един от хвърчащите хора“, каза Захариев. В негово изпълнение чухме стихотворението на Дамян Дамянов „Вълшебното камъче“ (такова изрисувано вълшебное камъче Захариев получава от приятеля си), а след това в чест на своя хвърчащ приятел той изпълни и „Хвърчащите хора“ на Валери Петров.

Д-р Ивана Сръбкова, дългогодишен служител в Славянската библиотека, разказа за първата си среща с Борис Бранков, която се осъществява по повод организираната от нея изложба в Националната библиотека в Прага, посветена на Александър Теодоров-Балан. Тя търси специалист, за да ѝ помогне, и тогавашният директор на БКИ Николай Балчев я запознава през 1999 г. с Борис Бранков. Графикът подрежда експозицията, която има голям успех. Оттогава д-р Сръбкова поддържа приятелски отношения със семейство Бранкови – с Борис, със съпругата му Емилия и двамата му синове.

Вечерта, посветена на Борис Бранков, събра приятели и познати на художника. Всички те почетоха паметта на твореца, който в продължение на 28 години беше сред най-изявените и стойностни представители на българската общност в Прага. Неговите литографии ще останат за бъдещите поколения, за да разказват за своя създател – „господарят на литографския камък“.

Мария Захаријева

Снимки: Мария Захаријева

Сдружение „Възраждане“ Дни на българската култура в Прага

Проектът се осъществява от 2004 г. с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република и на Общината на град Прага

16 октомври, Дом на националните малцинства, 18:00.

Откриване на ретроспективната изложба на Борис Бранков „Живот, посветен на литографията“.

23 ноември, Дом на националните малцинства, 12:30.

Представяне на книгата на „Неразказаните истории на българите в чешките земи през XX и XXI век“ с автори Красимира Мархолева и Мария Захариева. Публикацията е издадена от сдружение „Възраждане“ в рамките на националната програма на Министерството на образованието и науката на Република България „Неразказаните истории на българите“.

1 декември, Дом на националните малцинства, 18:00.

Литературна среща с известния български поет Добромир Банев и с издателя Пламен Тотев.

15 декември, Лихтенщейнски дворец, зала „Бохуслав Мартину“, 19:00

Коледен концерт с участието на квартет „Шевчик“, Михаела Займи (мецосопран), Павел Ворачек (пиано), Лукаш Дворжак (баритон), Михаел Форщ (цигулка), Мартин Хоудек (виолончело), Моника Шнорбертова (орган), Кристиан Мрачек (цигулка), Вероника Яклова (пиано), Теодора Копецка (флейта).

Борис Бранков

ЖИВОТ, ПОСВЕТЕН НА ЛИТОГРАФИЯТА
Ретроспективна изложба – графика
15. 10. – 31. 10. 2025 г.

Дом на националните малцинства, ул. Воцелова 602/3, 120 00 Прага 2
Откриването ще се състои на 16. 10. 2025 г. от 18:00 ч.

Красимира Мархолева, Мария Захариева
Неразказаните истории на българите
в чешките земи през XX и XXI век

Vazrazhdane

Снимки на стр. 35: Деница Проданова
Снимки на стр. 36: Роберт Вистърчил

брой 3/2025

Български

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

MINISTERSTVO
KULTURY

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, д-р Красимира Мархолева, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Георги Георгиев, Раиса Андонова-Щурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 23, брой 3/2025

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопиран или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazrazhdane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Balgari 3/2025

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XXIII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 3/2025

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazrazhdane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazrazhdane

Никола Лазаров – Архитект Софийски

Зданията, които талантливият карловец проектира за столицата,
са сред архитектурните шедьоври от началото на XX век

Във внушителната сграда на бившата Софийска окръжна палата сега се помещава Министерството на земеделието и храните

Сградата на някогашната Българска земеделска и кооперативна банка

Къщата на фабриканта Киро Стефанов

Доходното здание на Коста Балабанов

Доходното здание на Сабат Фархи

Къщата на д-р Димитър Моллов

За братята Юлиан и Иван Парушеви арх. Лазаров проектира къщи близнаци

Сдружение „Пирин“

Семинар за български народни танци

с участието на танцовите състави „Китка“ от Виена, „Самодиви“ от Инсбрук,
„Българи“ от Прага, „Пирин“ и „Китка“ от Бърно и оркестър „Т’Ракија“ от Будапеща

18 октомври 2025 г., Културен дом „Рубин“, Бърно

